DE
SERMONIS CHALDAICI
PROPRIETATE.

SCRIPSIT

Dr. FRANCISCUS DIETRICH

SEMINARII PHILIPPINI MAIOR.

LIPSIAE MDCCCXXXIX,

SUMTIBUS FRID. CHRIST. GUIL. VOGELII.

Ut Chaldaismos qui in libris Veteris Testamenti hic illic offendunt accuratius cognoscerem et dijudicarem, perscrutatus ea quae apud Esram et Danielem Chaldaice leguntur, ad studium dictionis Targumicae me converti. Quam cum in singulis V. T. paraphrasibus admodum diversam esse intellexissem, necdum omni ex parte descriptam viderem, de historia sermonis Chaldaici componenda cogitare coepi, quam Eichhornius in introductione ad scripturam sacram erat auspicatus. Antea vero duo constituenda videbantur. Nam cum idioma Chaldaicum Syriaco maxime affine sit, ab initio quaerendum erat, quae esset eius cognationis ratio, ut appareret quo loco illud ponendum esset; deinde de fontibus eius dicendum erat, quorum valde anceps est conditio. Harum partium ob ambitum quem cum elaborassem, nactae erant, priorem modo proposui reliqua alio tempore exsecuturus, nisi ii penes quos hac de re est judicium fuerint dehortati.

Sermo Chaldaicus qui libris nostrae memoriae proditus est, cum non eius populi cuius nomen prae se fert, propria lingua fuerit, sed lingua qua aliquoties Esra et Daniel juxta Hebraicam usi sunt, post Hieronymum constantius eo nomine distingui, ideoque paraphrastae Vet. T. simili sermone usi Chaldaei dici coeperint; in universum dicendus est ille qui Judaeis Palaestinensibus aliquamdiu aeque ac hebraicus et post amissum huius usum unice fuit proprius. Paraphrastae enim sine dubio non tali quodam sermone utebantur,

quem soli homines eruditiores callerent, id agentes ut populo quasi specimina purioris quam apud ipsum obtinuerit Aramaismi proponerent, sed cum scripturae sacrae usum populo restituere familiaremque reddere vellent, quo tempore minus sermonis studium quam cultus sacri intellectus et conservatio agebatur, idiomate non quibusdam tantum sed omnibus aequalibus familiari, jam ab initio scripsisse judicandi sunt. Quod idioma cum origine sit Aramaicum, multa vero Hebraica adspersa habeat, quaeritur qua necessitudine cum Syriaco conjungatur.

Utrumque idem fere esse *Amira* censuit, qui Syriacam dialectum dixit „Chaldaicam reformatam.“ Linguam Danielis et Esrae tantum aliquid differre ab illa ob nonnulla Hebraica admista Ludovicus *de Dieu* statuit, eandem tamen linguam esse affirmavit, quae minus etiam ab Syriaca differret, „si punctatoribus placuisset.“ Hunc fere secutus est *Waltonus* nisi quod levia illa discrimina olim quoque vere obtinuisse et cum Esra ex captivitate Babylonica redux scripserit, Babyloniae provinciae tribuenda putavit. Quod postquam *Assemanus* de dialecti discrimine inter Aramaeam orientalem et occidentalem, saeculo quinto animadverso, Barhebraeo teste retulit, certius etiam de priore illo tempore judicari visum est, unde iam haec sententia a plerisque recepta est, Chaldaicum ut orientale idioma a Syriaco ut occidentali antiquitus distinctum fuisse. Oblocutus erat primus *Loescherus* [1]) certe in eo quod dialectum nobis Chaldaicam dictam veterem Babylonicam et nativam Chaldaeorum linguam fuisse negavit, a Syriaca autem ita eam distinxit ut Neo-Ebraeam appellare mallet. Illud vero quoniam in libro Geneseos Chaldaei inter Semitas non uno loco recenseri videbantur, tunc minime acceptum est. Non magis placuit quod Chal-

1) de causis lingu. hebr. Lips. 1706. p. 46.

daismum ipsum Aramaeo et Hebraeo sermone a Judaeis prorsus permistis ortum demum esse dixerat. *Aurivillius* [2]) certe qui primus accuratiorem horum idiomatum comparationem instituit in disputationibus duabus Upsalae 1773 habitis, quarum posteriorem I. D. Michaelis in sylloge sua communicavit, se Amirae potissimum sententiam munire voluisse professus est, discrimen ipsum vero exponens licet satis caute plerumque versatus sit, tamen Hebraismos partim ubi refert non satis ut tales declarat, partim non omnes congessisse videtur. *I. D. Michaelis* ipse ita aequalia haec duo idiomata esse pronuntiavit, ut dummodo alterum alterius literis scriberetur, pro altero haberi posset. Quamquam ubi Chaldaicam et Syriacam eandem linguam esse probat [3]), observandum est eum descriptionem magis quam subtilem rei ipsius expositionem spectasse, uti ipse praefatur. Contra valde notabilem differentiam Hebraicis ei sermoni injectis effici rursus *Wahl* propugnavit, qui eodem fere tempore eum neque aramaicum occidentalem sive proprie syriacum, neque orientalem qualis fuerit in Babylone ante Alexandrum, sed ex hebraica et Syriaca linguis mixtum esse defendit, neque hybridum appellare dubitavit [4]). Quod recentioribus plerisque qui eam rem tractaverunt displicuit, postquam *Winerus*, qui comparationem quoque brevem inter utramque dialectum in limine Grammaticae suae [5]) instituit, ea quae Chaldaicae cum hebraica lingua communia sint, utpote exigua pro Babylonicae dictionis proprietate haberi posse

---

2) Aurivillii dissertt. ad sacras lit. pertinentes ed. I. D. Michaelis Gott. et Lips. 1790. Prior pars ab hoc comparari non potuit, posterior legitur p. 104—122.

3) Abhandlung von der Syr. Sprache etc. ante Chrestomathiam Syriacam, secundum editionem II. Gott. 1786. p. 6—15.

4) Allg. Geschichte der morgenl. Spr. und Lit. Lpz. 1784 p. 576 et 547.

5) Lpz. 1824. p. 8 sq.

praeivit. Aliter hanc rem constituit *Hupfeldius* [6]), qui de singulari quadam Babylonica dialecto certa veterum testimonia esse negavit, et ut quaedam ei fuerit proprietas, hanc in sermone Chaldaico nostro exhiberi negavit, quippe qui non posset dici nisi Aramaici sermonis forma Judaica. Cui sententiae postquam *Hävernickius* in introductione ad script. s. quaedam opposuit, ulterius etiam progressus nuper *Fürstius*, grammatica discrimina a plerisque posita ita perlustravit [7]), ut ea omnia aut ficta aut incerta esse efficere studeret, qua in re ut evinceret, Chaldaicam linguam non e permistione quadam oriundam sed a Syriaca omnino non diversam esse, quomodo egerit, infra aliquoties ostendetur.

In describenda ipsa hac ratione quae inter Syriacum et Chaldaicum idioma intercedit, cum quae utrisque conveniunt, et satis in oculos incurrant et jam alibi [8]) apte composita sint, nobis ea modo quae differunt consideranda erunt; et cum primum soni potius quam literae agantur, ea quae ad solum scribendi morem pertinent excludenda esse patet. Quae vero sonorum ratione diversa sunt, ponuntur.

I. IN VOCALIUM AFFINIUM PERMUTATIONE.

Secundum nostros enim libros vocales cum breves tum productae singulae apud Syros depressius et obscurius, in Chaldaicis libris altius et clarius prolatae apparent, ita ut quod illis per ō scribitur, velut *d'tobr*,

---

6) Studien und Kritiken ed. Ullm. et Umbr. 1838.

7) Formenlehre der chald. Gramm. Lips. 1835. I. §. 6 — 14. imprimis p. 5 et 13: „die Paraphrasten schrieben ihre Targumen *rein*-aramäisch."

8) *Winer* Gramm. des bibl. und targ. Chaldaismus p. 8 sq.

aut per au uti *auled*, aut per ai ut *g'laith*, aut per ĕ et ŭ velut *teqtul* — apud hos *c'tābā*, *olid*, *g'lĕth*, *tiqtol* legi soleat. Quae discrepantia per se exigua quidem est, sed dummodo vere obtinuerit, non erit negligenda, cum constans fere fuisse videatur, et alibi quoque urgeri soleat. Est igitur ante omnia videndum, utrum illa antiquitati ipsi et cui fere attribui possit, an per punctorum vocalium auctores demum constituta sit, ut simul appareat, rectene ad eam diluendam provocetur ad recentiorum Judaeorum pronuntiationem similiter diversam, an minus.

1) Vocalem A productam et in fine vocabulorum per Aleph indicatam chaldaice quoque per *â* pronuntiatam esse, ex more quo vocales literis exprimebantur et tutius etiam e vocabulis chaldaicis hic illic graece aut latine scriptis colligitur. Paraphrastae enim primum, cum illud *a* quod secundum hebraicum morem praeter syriacum retinebant ut in קטלא per א expresserint, nec minus aliquoties *a* breve in fine vocum, cuius sonus minime ad *o* accedebat, ut in עלאי (super me), וזאי (et vicit), זכאי (insons), מאן (quis), idem signum א pro obscuriore illo sono posuisse non videntur, utpote qui juxta sonos auditos potius quam verborum origines scribere consueverint; unde et tale *o* quod ex *a* ortum est, ubi in posterioribus paraphrasibus apparet, etiam per ו exprimitur, velut נובעין (proferentes), אפושי (augere); quae formae priscis fuissent *nab'in*, *appascha*, Syris: *nob'în*, *mapposchu.* Deinde *Josephus* voces עצרתא (festum) חגירא (claudus) קרבנא (oblatio) refert per Ἀσαρθά χαγειρᾶς, κορβανᾶς, quam pronuntiationem adhuc *Hieronymus* confirmat, apud quem ut chaldaica haec vocabula: *Elain* (dii), *Essaitha* (suspicio), *Rua codsa* (spiritus sanctitatis) leguntur [9].

---

9) ed. Mart. T. III. in comm. ad Dan. prophetam p. 1088. 1095; et Tom. IV p. 485.

At fortasse etiam Syriaca ita pronuntiata esse aliquis dixerit, unde tota ista differentia auctoribus punctorum vocalium apud Syros tribuenda foret. Nativam quidem et principalem eam pronuntiationem ibi fuisse nemo facile dubitaverit. Sed eandem primis nostrae aerae saeculis nondum cum altera, Edessena dicta, uspiam in Syria ipsa commutatam fuisse, neque ex testimonio Barhebraei [10]), neque ex vocabulis aramaicis in N. T. alibique graece expressis tuto colligere licet. Haec enim e sermone popularium Palaestinensium hausta sunt, qui etiamsi Aramaica sua ex Syria proprie sic dicta accepisse judicentur, fieri tamen potuit ut pronuntiationem septentrionalium secundum morem hebraicum deflecterent. Itaque glossis istis LXX interpretum [11]), N. T. [12]), et Josephi certum hoc tantum efficitur, apud Judaeos Palaestinenses et Aegyptios primis saeculis a. Chr. et post eum vocales, inprimis אָ, clarius sonasse. In Aramaea ipsa saeculo certe quinto obscuriorem pronuntiationem juxta clariorem fuisse memoriae traditum est, et potuit quidem illa ex hac circa id tempus demum orta esse, uti v. c. Anglorum recentiorum ô (= oa) ex

---

10) apud *Assem.* Bibl. Or. T. II. p. 407. Ipse Ass. in disquisitione de Nestorianis T. III. P. II. p. 379 sq. iam recte censuit illum errare in eo quod lectionem Nestorianorum (per A) quam Josephus Huzita in schola Nisibensi introduxerit, pro nova habuisse videbatur, cum suam Edessenam (per O) toto Narsetis tempore (iam ante medium saec. V) obtinuisse dixerit. Qua in re Assem. hoc modo nimium contendere videtur quod toto tempore antecedente in tota Aramaea clariorem illam pronuntiationem Nestorianorum receptam fuisse ex vocibus Palaestino-Aramaicis in N. T. obviis et ex urbium quibusdam nominibus concludit.

11) Quod illi Lev. 11, 22 posuerunt *γόβα* (locusta) sine dubio refert chald. גובא. Ex nomm. propriis attulisse sufficiat *Βαλτάσαρ* Dan. 5. 9; *Μισάχ*, *Σεδράχ* *Ἀβδεναγώ* Dan. 3, 29 (95) quae Syro sunt: *Belitschozor*, *Maischoch*, *Schedroch Abednogu*.

12) Unde huc pertinent: *ἀββᾶ*, *Ἀκελδαμά*, *λαμὰ σαβαχθανί*, *μαραναθά*.

Anglo-Sax. â prodiit. Sed Edessenam illam quae dicitur, locutionem antiquitus regionibus Aramaeae occidentalibus iisque montanis, si non unice receptam tamen aeque familiarem fuisse cur probabilius videatur hae sunt rationes: a) Etiam in lingua Hebraea singulis certe in formis iam antiquissimo tempore Kamez vocali Cholem cessit, ut in participiis activis et nominibus quibusdam tritissimis *rōsch* (caput) *sōth* (haec), semper, in aliis ut *hōr* (mons) *c'mō* (ut) ad tempus, et in nominibus in -ōn exeuntibus plerumque; cuius mutationis usus eo ipso tempore invaluit quo vis Aramaicae linguae ex communi sententia ingravescere coepit; tunc enim, ut pauca ex multis afferam, juxta *c'mo* etiam *b'mo* et *l'mo*, in nominibus propriis *Elōm*, *Migdōl*[13]), adeoque *qom* (stans)[14]) pro *qam* reperitur. — b) Nec desunt vestigia talis obscurioris pronuntiationis apud Aramaeos septentrionales sive Syros, iam primis aerae nostrae saeculis si non unice usitatae tamen ingruentis. Id quod illis quidem Graecorum scriptorum vocabulis aramaicis quae desinentia in *-ος* et *-ον* statum Syrorum determi-

---

13) Prius nomen 2 Chron. 33, 7 legitur, alterum Jer. 44, 1.

14) 2 Reg. 16, 7. Zach. 10, 5. Jes. 26, 7. — Quae nomina propria a Fürstio gr. p. 7 huc referuntur minus ad probandum idonea sunt. Primum enim מוֹאב post alios aquam i. e. semen patris explicari jubet; verum Hebraeis id placuisse valde incertum videtur, potissimum formae ratione habita, cum מוֹי pro מַי (aqua) apud posteriores demum paraphrastas legatur; unde מוֹאב potius a יאב (desideravit) descendere putaverim. Quod altero loco posuit מופעת Jer. 48, 21 (C'thib) quasi sit *mû-phaat*, certissime non compositum est, sed aeque ut lectio מֵיפעת a Gesenio, optime ad radicem יפע revocatur. Neque aptius est denique quod huc refert גֵּרְשֹׁם Ex. 2, 22 quod nomen minime significare potest „peregrinus ibi," neque hoc quidem certum est, an scriptor talem compositionem vere in eo inesse statuerit, sine dubio autem multo melius a Gesenio terminatio *om* = on (ut פדיום et פדיון) radici גרשׁ apposita censetur, quam quod שָׁם = שֹׁם pronuntiatum ibi latere sumitur.

nativum exprimere videbantur [15]), recte comprobari diffido, quia Graeci vocabulis barbaris terminationes plerumque de sua lingua addere solebant. Eandem vero ob causam etiam ubi voces eorum Syriacae dictae in *α* exeunt, additamentum istud Syris et Palaestinensibus commune sonumque et illis domesticum exprimi non sequitur, praesertim cum quae est apud eos Syriae cum Palaestina et Phoenice permutatio, dici nequeat, num talibus formis Palaestinensium potius locutionem per Phoenices acceptam exprimant, velut difficilis vox *σαβιϑά* in Etymologico Gudiano [16]) Syriaca appellatur licet Ascalonitis in usu fuisse perhibeatur. Sed sunt etiam quaedam vocabula servata, unde tutius colligere liceat, etiam ante saeculum sextum et quintum apud Syros terminationem nominum femin. gen. in ܐ̱ etiam per o pronuntiatam fuisse. Ut enim in vocabulo *χαρμιουνώ* quod apud Tzetzem (saec. XII) explicatur avis species, *οἰνάς*, posterior pars sine dubio est ܝܘܢܐ (columba), ita *Σαλαμβώ* quod nomen Veneris apud Babylonios esse

15) Qualia sunt *ἀβιβλαβόν* (אביב לבן), *κάρνον*, *σίγλον*, *βικός*, *σάτον* cf. Ges. 5. v. סאה.

16) s. v. *Σαβιϑά· τοῦτο Συριακόν ἐστιν ὄνομα, ὃ ἑρμηνεύεται λινιαῖον ἄντλημα· παρὰ τῷ Ἀσκαλωνίτῃ, ἐστι δὲ ξεστῶν κβ καί τι ἀρέστοι καὶ παρ' ἄλλοις ιη τὸ δὲ ἓν δ.* Interpretatio depravata est. Pro *λινιαῖον* Dahlerus apud H. Steph. restituit *ληνιαῖον*, glossae ipsi *σαίτην* contulit, nullum in Chald. vel Syr. lingua vocabulum illi respondens sei reperire potuisse confessus. — Pro *καί τι ἀρέστοι* me rogante Illustrissimus Hermannus legere suasit *ὥς που ἀρέσκει*. *Σαβιϑά* idem esse arbitror quod Hebraicum seu quod pluries ut Ex. 29, 4 in Targ. Jon. etiam liquidorum mensura dicitur, forma Chaldaica סְפִיתָא (emph.) cuius plur. סְפִין saepius in paraphrasibus legitur. Mensura secundo loco posita tantum non convenit, teste enim Josepho Hierosolymis satum XXIV sextarios capiebat. Extrema verba iterum corrupta sunt, haud scio an iis comparatio mensurae hebraicae ἓν, ἐστιν insit, quae cum XII sextarios habeat, sati dimidia pars est.

refert *Hesychius* (saec. IV), adeoque Aramaicum esse magis consentaneum est quam quod videbatur Salmasio graecum, refert terminationem femininam item obscurius prolatam et poterit ex radice שלב (coniungere) explicari coniunctrix שְׁלַבָּא (salabbo = salambo); apud eundem secundum H. Stephani [17]) lectionem γοι explicatur vallis, quod sive goi sive gi pronuntiatum fuerit, non Palaestinensem sed Syrum loquendi modum refert. Accedunt voces quaedam punicae vel phoenicae dictae, quae cum pronuntiationem alienam a vulgari cum Hebraica conveniente prodant, si non Syriacam consuetudinem, temporis sui tamen inclinationem communem versus istum sonum probare recte iudicabuntur [18]). Sunt vero hae: Belo, oppidi Hispanici nomen בעלא; *nesso esse sade* נִצָּא apud Appulejum (saec. II); et κίττω pro cassia קְדָא apud *Dioscoridem* (saec. I), quibus addere licet apud eundem Diosc. θεψώ, raparum genus ex nomine Poenorum, cui eadem vox subesse videtur quae syriaco ܠܦܣܘܐ aliam radicem significante; fortasse et σαμαθώ quod Poenis „magnam" notare Stephanus Byzantinus (saec. V) tradidit et quocum Bochartus עצמתא comparavit. Idem ostendit nomen Σαραχηρω quod Philoni Byblio (saec. I) est ἡ κοσμήτρια τῆς Ἥρας, utcunque explicetur et χθωροδλάψον quod placentae genus cum Athenaeus [19]) melle conditum fuisse narret,

17) Qui Hesychii verba ita refert: Γοι· αὐλών, φάραγξ. — Σαλαμβᾶς vero Graecis est fenestra.

18) *Gesenius* in libro Scripturae et lingu. Phoen. Monum. (Hal. 1837) p. 440 eas terminationes femininas et p. 434 complures alias ad morem et Syris familiarem refert.

19) III, 126 a: πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἰτρίων τε καὶ μέλιτος. Gesenius eam placentam חברירת לבש (striga vestis) explicat utpote a vestium aliqua similitudine dictam, secundum lectionem quorundam codicum χεβροδλαψον. Nomen vero a melle unde composita erat, ut Graecum μελίτωμα, petitum esse eo quoque commendatur, quod placenta quaedam מליסמירה Hierosolymis venalis fuisse narratur

lego *χθωροδΔαψον*: ܡܩܦܐ ܕܕܒܫܐ vel in plurali ܡܩ̈ܦܝ ܕܕܒܫܐ (coagulatio mellis). Haud scio an iam apud LXX interpretes pronuntiationis talis vestigium sit in voce *σισόη* Lev. 19, 27, quam Suidas *πλεξείδιον* interpretatur, certe quod vulgo conferunt hebraicum ציצית terminationem Aramaicam induisse censendum foret. Ut autem hoc omittatur, non desunt tamen vestigia qualia omnino hac in re proferri possunt, unde verisimile fiat, iam a saeculo primo inde vocalem longam priscis Aramaeis per A prolatam etiam sono obscuriore per O pronuntiatam fuisse, cui mori si certus locus ibi adsignandus est non aptior dici potuerit quam ille ubi mox unice obtinuisse apparet: Syria quae proprie ita nominatur; ita ut regiones meridiem versus adiacentes et in Palaestina quidem certe Judaea in vocali illa efferenda discessisse videantur.

2. Paulo alia ratio est discriminis quod intra fines vocalium J et U apparet; id huc fere redit, quod in libris nostris chaldaicis vocalis quae dicitur auxiliaris plerumque est **i**, in syriacis vero constanter **e**; et quod in illis legitur **o** aut **ô** vocibus flectendis adhibitum, in his constanter per **û** (a quo ŭ non diversum scribitur) expressum esse videtur. Unde quod chald. pronuntiatur *riglîn* (pedes), *ithq'tel*, *liqtol*, *cahenchôn* (sacerdos vester), syr. legitur *reglîn*, *ethq'tel*, *teqtul*, *cohenchûn*. Quod nuper [20]) prolatum est, ut hoc discrimen tanquam fictum declaretur, id certe non ab omni

Bereschith rabba sect. 48. Coagulationem autem pro placenta dici potuisse efficitur comparatis verbis rabb. קיפא (coagulatio) et מקפא (pulmentum crassum et condensatum ex farina) quae sistit Buxt. in Lexico; et syriacis ܓܒܢ et ܓܒܠܬܐ (placenta). —

20) Fürst l. l. p. 7. „beide Vocale spielen im Aramäischen in einander (daher אִינָשׁ u. אֱנָשׁ) und im Syrischen selbst, wo doch ܶ immer für i stehen soll, ist 1) immer i für e bei Aufnahme griechischer Wörter; etc.

parte verum videtur. Vocales *e* et *i* non certis quidem limitibus prorsus disiunctae sunt in Aramaico sermone; sed id ne de hebraico quidem asseverari potest ubi v. c. qivvîthi et qivvêthi dicere licuit, nec quod exemplum Fürstius ex chald. sermone attulit *înasch* juxta *ĕnasch* (homo) dici tutum est, quia ut infra probabitur אי in libris etiam ad אֱ indicandum adhibebatur, in hoc verbo autem primam vocalem brevissimam fuisse inde sequitur quod abiici quoque potuit ut solum *nasch* remaneret. Nec, quod idem voluit, î apud Syros idem quod ê esse, inde probatur quod hi Graecorum η per î expresserint, hoc enim quatenus vere factum est [21]) ex sono graeco ipso qualem audiebant, satis explicatur; nec magis inde quod qui primi punctis usi sunt, eodem puncto infra lineam posito utramque vocalem significare solebant, eodem enim et *u* vocalem exprimebant; aut inde quod nominum significatione et natura sua conveniunt, hac enim in omnibus linguis licet communi *i* tamen ut obscurior sonus ab *e* vocali ut clariore distinguitur. Res potius ita se habere videtur. Quod Syri iuxta nostros libros in syllaba natura aut tono producta eaque aperta non ê sed tantum î tolerabant neque ô sed tantum û scribebant — aliter atque chaldaici libri, in quibus plerumque mos hebraicus servatus est — id si vocales longae spectantur non ex arbitrio eorum qui puncta appinxerunt, sed ex diverso vereque olim usitato pronuntiandi modo explicandum esse videtur, cum obscuriorem eum apud Syros fuisse jam in ditione A vocalis pro certo tempore statuendum sit; satis constanter etiam in quibusdam nominibus chaldaice ê scribitur pro Syrorum î, ut in *rêsch* (caput), sogê vel

---

21) Ut *eskîmo* = σχῆμα et multa; sed sequente gemina consonante *e* scribunt ut *lestojo* = λῃστής Matth. 27, 38, pro graeca vocali autem *s* non i sed e ponere solent, ut *evangeliûn* = εὐαγγέλιον, *tetrargo* = τετράρχης.

rûgê (multitudo), *pêrê* (fructus); atque ô in pron. suffixis 3 et 2 pl. Accedit quod testimonia quaedam sunt, vocalem ê chaldaicam in Palaestina in nominum terminatione auditam esse et ô, ubi nunc Syriace est û: *γέεννα* enim compositum est ex *gê* (vallis) et nomine *Hennân* abiecto n, syriace vero sonat *gî-hennon* vel gîhannon; et pro ô vocali; *γειώρ-ες* (proselyti) [22]) i. e. ch. *giôr*, syr. giûr; *μαμωνᾶς*.

Sed in brevibus vocalibus omnino concedendum est nullum pronuntiationis discrimen revera obtinuisse ante Masorethas; nam in syllabis compositis vocalis quae nunc scribitur i, si ex a orta est manet a, sin mere auxiliaris est sonat e prorsus perinde Syris et Palaestinensibus, quomodo ex aramaicis vocibus graece aut latine scriptis apparet [23]). Exemplo esse possunt nomina Josephi: *Ῥαββαθὰ*, *Θαμναθά* et LXX *Σαμψὰ* (Esr. Simsai); *Ἀδδώ* (Masorethis Iddo); *Σεδράχ* (Mas: Sidrach). Si quae fuit discrepantia in vocali o in syllaba composita, ubi Palaestinenses efferebant *Ἰορδάνης*, *Γολγοθά*, *κορβᾶν* quae syriace *jurd'nò*, *gogulto*, (*qurban*) leguntur, ea non ubivis observata est, ut in *Σαθαρβουζ-ναῖ* (chald. Sch'tar bosnai) apud LXX [24]) et *Γελβουέ* (mas: gilboa) apud Eusebium.

3. In diphthongis suis discedere Syriacus sermo videtur a Chaldaico secundum scriptionem Masoretharum, qui in fine et in initio vocum alteram vocalem per con-

22) Jes. 14, 1. LXX. — Ceterum etiam est ubi conveniant de voc. ê, ut in t'rên (duo) hôlên (illi). Nomen palaestinense vero *Αἰνών* (Joh. 3, 23) sive per ai sive per e prolatum differt a syriaca pronuntiatione, cum Peschito eo loco habeat i.

23) Exemplis hebraicis idem docuit *Hupfeld* in Gramm. hebr. I. p. 76.

24) Esra 5, 6. Aliquoties in fine i non pronuntiatum est ut in vocibus N. T. *ἀββᾶ* ubi et chaldaice non scriptum est, et in N. pr. *Σινᾶ* (Sinai mons) et *Σαμψά*, Esr. 4, 8. Ad modum hebraicum vocem ch. et syr. בְּעֵל־טְעֵם prolatam *βαλτάμ* Esr. 4, 8 videas.

sonantem ei respondentem exprimere, in mediis vocibus in unam contrahere solent; unde Syrorum *g'laith*, *aithi* (adduxit), *jaumo* chaldaice scribitur *g'lêtha*, *aj'the*, *jôma*. Ad hoc discrimen tollendum provocatur ut a Fürstio l. l. ad pronuntiationem Judaeorum Polonorum et ad scripturam paraphrasium, ubi literis Jod et Vav saepe Aleph praeponitur; sed prius quaerendum est rursus quo iure fiat, posterius diphthongum significare num voluerint qui scripserunt maxime dubitari potest, cum in terminatione י—, ubi plerumque א adhibetur, apud graecos interpretes vocalis *i* modo separetur, ut in *Σαϑαρβουζαναΐ*, modo adeo sileatur ut in *Σαμψά* et *Σινᾶ* [25]. Nec constat sibi in eo quod Chaldaico sermoni diphthongos nativas fuisse dicit, hebraico unquam fuisse negat, quia scilicet diductis longis ortae sint. Quod ex parte tantum ita est, alia enim earum pars brevibus conjunctis orta est; et hanc quidem primo tempore omnibus linguis Semiticis communem fuissè probabile est; illa qua v. c. *û* in *au* abiit, quaeri potest num apud Syros antiquitus fuerit, et num unquam in Aramaismo Palaestinensi fuerit recepta.

Apud Syros diductio illa omnino antiqua videtur, nam quod Graecis audiebatur *Ταῦρος*, sine dubio montanam regionem in universum significans, ex Syrorum adiacentium voce ܛܘܪܐ *mons* prodiit. Etiam in Phoenicum sermone iam saeculo primo p. c. diductae vocales longae reperiuntur ut apud *Dioscoridem* [26]: *ἀσχαυκαύρ* cuius pars posterior est *αρρô*. Quamquam illum sonum in radicibus a principio fuisse non dixerim, qui in pluribus aliis linguis [27]) non minus novitatis arguitur. —

25) Gal. 4, 25.

26) 3, 73. cf. *Gesenius* in Mon. Phoen. p. 386., et ubi etiam plura sunt exempla p. 435.

27) Ut in hebräica ō in Participiis et radicibus multis ex â prodiisse constat. Similiter de linguis Japheticis docuit Bopp Vergl.

Sed fortasse sermo Chaldaicus utpote posteriore linguae aetate ortus apud scriptores ipsos tales sonos diductos et mixtos item habuit. Revera in paraphrasi legis Jonathanea Taurus Umanus exprimitur per טוורוס, unde quod apud eundem aliquoties duplici litera vocali scriptum legitur טוורא mons יוון (columba) ליתיה (non est) תיירין (boves) [28]) sonum diphthongo certe similem prodere videtur, quamquam Masorethae non agnoverunt, qui ex אשוון h. e. *ischaun*, alibi *ischôn* (Spatium) aschvôn reddiderunt; similiter in Targ. Prov. [29]) legitur מַיְחֵי quod plerumque est *môche*. Nomen vici Palaestinensis quod fontium locum significare videtur in N. T. scriptum est *Αἰνών* et adhuc Hieronymus chaldaicum „suspicionis" nomen esse ait Essaita. At pauca ista exempla quae chaldaice leguntur, sunt scriptorum aut novissimae aetatis aut dictionis utique degenerantis; diphthongos graecas vero apud Palaestinenses obscurius prolatas esse aliunde perspicitur, ut si LXX promiscue scribunt *Θεραφεἰν* et *Θεράφιν*, denique in terminatione illa Hieronymiana — AITA anne aj'TA pronuntiatum sit dici nequit. Juxta etiam aliae voces reperiuntur ubi diductio Syriaca non est conspicua ut apud LXX *Μισάχ* [30]) quod nomen in Peschitho est *maisoch*. Contra eae diphthongi quae ex confluentia duarum brevium vocalium ortae sunt, sive purius sive paulum indurata altera vocali consonuerint, chald. sermoni abiudicari non poterunt, cum temporis rationi remissio in pronuntiando magis quam adstrictio conveniat, nec raro scriptura eas tueatur; unde in hac omni re id modo discri-

---

Gr. p. 4: Wenn auch im Dorischen das lange a sich behauptet hat, an Stellen wo der gewöhnliche Dialect η zeigt, so hat sich doch für ω kein Ueberrest des alten â erhalten."

28) quae voces leguntur Deut. 32, 49; Gen. 15, 9; Gen. 39, 9; 13, 18. Similes 2, 7. 42, 6, alibi.

29) 22, 29. Sim. 23, 30.

30) Dan. 3, 29 (95).

minis fuisse dixerim, quod chaldaice parcius vocales diductae, saepius quam apud Syros contractae, in coniunctione vero clarius altera praevalente prolatae fuerint. Paulo major differentia est

II. IN PERMUTATIONE VOCALIUM LOCO DIVERSARUM.

Pauca sunt in quibus Aramaica lingua omnino aliter atque Hebraica flexas habet vocales, quod cum haud prorsus sine constantia acciderit, dialecti discrimen etiam in sonorum ea conversione poni solet; itaque inspici debet, qua tenus in illa Chaldaicum idioma cum Syriaco consentiat.

1. A longum hebraicum pleramque non praeter fines suos mutatum est in aramaico sermone, sed illud **â** unde iam hebraice primo tempore **ô** factum erat ut quandoque in ipsa hebraica lingua [31]) ita potissimum in syriaca mox in **î** deflexit. Velut *rôsch* (caput) *dôr* (habitatio) *côs* (crumena); vel *rachôq* (remotus), *qarôb* (propinquus), *bcôr* (primogénitus) sunt syriace *rîsch*, *dîr*, *cîs*, *rachîq*, *qarîb* etc. Idioma chald. non solum **ê** juxta **î** in his formis habet, quod eandem vim habet, sed etiam **ô** hebraico more saepe retinuit, ut in *qarôb* [32]) aliisque adiectivis atque in verbis intransitivis *t'côl* (orbus fuit) *d'môc* (dormivit), *charôb* (siccus fuit), ubi syriace semper est **ê**; aliquando etiam **î** posuit ubi syriace non est, ut in *tîr* (taurus) et *nîmos* (lex) syr. *nomus*.

A breve hebr. redditur aramaice plerumque per e potissimum in formis segolatis quae dicuntur; qua norma

---

31) Ut ex *so* (hic) factum est *sé*, ex *ohôq* (sinus) *chêq*; ex *rôsch* (caput) *rêschith* (initium).

32) Juxta *qarîb*, ut et *charôb* (desolatum) juxta *charîb*. Simile est chald. *ch'rân* sive *ochorân* (alius) syriace *ch'rîn*.

hebr. *baâl*, *taâm* (gustus), *d'basch* (mel), *zad* (latus) *tachat* (sub) fiunt syriace *beél*, *teém*, *debscho*, *zêd*, *tchêth*. Hoc loco chaldaicum idioma in eo discedit a syriaco, quod illud saepissime etiam *u* habet in his formis, velut *dubscha* (mel), *schub'á* (septem); *gubrin* (viri), *schubta* (tribus, baculus), *t'choth* (sub), quae apud Syros sunt *debscho*, *schab'ó*, *qabrin*, *schabto* et plerumque *t'chêth*; aut *a* retinuit ut in *t'zad* (juxta), *gab* (latus, prope) ubi Syri *e* habent. Ex illo more chaldaice constanter etiam *úlemtha* (virgo) et *úlema* scribitur pro syriaco *álimtho* et *álaimo*. Similiter in formis segolatis etiam vocales *e* et *o* Hebraeorum — sive ex *a* vocali oriundae sint, sive minus — syriace quidem plerumque per *e*, chaldaice vero saepius per *o* vel *u* redduntur, cuius rei exempla suo loco ponentur. Etenim licet in Arabica lingua idem saepe vocabulum omnes illas tres principales vocales percurrat, id tamen ibi plerumque et significationis quoddam discrimen affert, in chaldaico vero sermone sonus obscurior notione vocis non mutata praelatus esse videtur in istis formis. Id quod in radicibus plurium quam trium literarum aliter conspicitur. Formae enim QATLAL apud Syros plerumque *u* in syllaba priore habent, ubi chald. *a* remansit; sic *par'ôs* (pulex) *sarhaba* (festinatió), *parnása* (alimentum) *Schaphnina* (turtur) syriace sunt: *purtóno*, *surhóba*, *purnóso*, *schaphnino*.

2. Hebraicum I longum plerumque in utroque idiomate Aramaico mansit, nisi quod in fine adjectivorum hic constantius ai reperitur. Jam Hebraeis illud î quod nominibus fingendis radici inseri solebat, eodem fere loco quo û habebatur, syriace vero pro forma hebraica QATIL saepissime *(q'tolo) qutolo* et *qutlo* dictum est, chaldaice etiam hebraica forma retenta a Syriasmo disceditur [33]). Sic hebraicae voces *zaîr* (parvus), *âbîda*

33) Utrumque idioma û pro hebr. î habet in: *abuhi*, *achuhi*

(opus) *n'tîpha* (proprie gutta) syriace sunt *s'ûr*, *ûbbdô*, *n'topho*, chaldaice vero *s'êr* *ôbada* (juxta ábîda), *n'tupha*, quod quamquam non ubique cernitur tamen Chaldaei aliis plerumque ac Syri vocalibus utuntur, ut syr. *g'bitho* (caseus) ch. est *gubna*; syr. vero *burc'tho* (benedictio) *johubutho* (largitio), ch: *birc'tha*, *j'habêth*. Ubi in nominibus potissimum segolatis Hebraeis est *e* et *é*, ibi aramaice plerumque est *o*, quae permutatio apud Chaldaeos multo frequentior est, quam apud Syros. Utrisque dicitur: *rugsa'* (ira), *schumna* (pinguedo), *b'ruc* syr., *r'cub* ch., (genu), pum (os); sed chald. etiam *schum* (nomen), *tol* (umbra), *busma* (aroma), *chulqa* (pars), *cholaph* (pro), *gôba* (locusta), *schalhobat* (flamma), ubi hebraice et syriace est *e*. In fine nominum nisi paucorum a verbis ל״ה descendentium *ê* Syris non toleratur, cuius loco א ut in *arjó* (leo) substituitur.

3. Longe constantius loco hebraici U longi cum ubi in radice tum ubi in formatione adhibitum fuit, syriace est î, ut in participio passivo et nominibus inde derivatis. In sermone chaldaico promiscue etiam û vocalis retenta est, ut in *nûma* (ch.), *nîma* (ch. et syr.) (somnus), *ûl* et *îl* (infans), *sch'chîm* et *schchûm* (niger), saepe modo ea vocalis adhibita est, quae apud Syros non erat: ut *nîcha* ch. (quies), syr. *naucho*; *n'hora* (lux.) syr. *n'hiro*; taphnûqîn (deliciae), syr. *taphnîqo*. — Quod hebraicum û in pronominibus *anachnu* et -*nu* aramaicae vocali *a* respondet, eius similis ratio est in formis nominum quibusdam a secunda conjugatione descendentibus, ubi pro forma hebraica QATOL et QATUL (de coloribus potissimum dicta) aramaice usitata est forma qutāl (qutōl) et pro forma QITTUL plerumque q'tōlō vel qutōlō. Circa has formas dictio chald. a syriaca eo differt, quod a) juxta formam syri-

---

(pater, frater eius); frequentius etiam u in nominum terminationibus, ut *revu* (visio).

acam *qutāl*, chald. etiam hebraica forma servata est, ut in nominibus: *ragol* (variegatum); *namōr* (sparsum, hebr. talû) *raqōᵃ* (maculosum), syriacum idioma hanc formam non frequentat sed aliquoties praeter formam *qutāl* etiam *qaitāl* habet, ut *pàisocō* (variegatum) — b) Forma QITTUL Syri abstinent, Chaldaei frequentissime utuntur, ita pro chald. *pittula* (perversitas), *ïqqum* (id.), *chippûi* (tegumentum), *pinnûq* (oblectatio) syr. dicitur: *p'thilûth*, *àqimuth*, *chupsjo*, *punsqō*.

O breve in formis segolatis plerumque et hic et ibi remansit, aliquoties tamen dictio chald. ab usu syriaco recedit, ut pro syr. *sch'bach* (laus) ch. est *sch'bach*, pro syr. *g'schum* (corpus) in prioribus Targg. semper *geschem*, contra pro syr. *edne* (auris) chald. semper *udna* dicebatur, sono hebraico retento.

O longum Hebraeorum in secunda conjugatione apud Chaldaeos remansit: apud Syros eius loco saepius est ai vel i, ut in vocibus chald. *sôbhar* (tulit), *schôphar* (tuba), *schûsch'la* (catena), et aperte: *zilz'la* (cymbalum), *galgal* (rota), quae syriace saepius sunt: *saibhar*, *schaiphur*, *schîsch'lo*, *zîz'le*, *gîglo*.

Igitur in universum quidem vocalium ratio apud Syros et apud Chaldaeos etiam uti in libris nostris habetur eadem est, ita tamen in singulis quibusdam discesserunt, ut Chaldaei juxta syriacas vocales principales etiam Hebraeas in cuius locum successerant, retinuerint, ubi has vero non sequuntur, in nominibus monosyllabis obscuras praetulerint, in longioribus vocibus certe ordine vocalium inverso a syriaca dicendi consuetudine recesserint.

III. PERMUTATIO CONSONANTIUM.

Inter eas literas quibus aliter prolatis Chaldaicus sermo tanquam dialectus ab Hebraico distinguitur, *Buxtorfius* quidem ante lexicon suum, ubi paucis ex-

emplis ea de re agit, etiam tales ejusdem ordinis literas retulit, quae sola soni intensione diversae sunt et intra eandem quoque dialectum saepissime commutantur. Naturam aramaicae linguae potius illae consonantes ostendent, quae licet eadem fere oris regione natae tantopere tamen sejungi consueverint ut plerumque significationis quoque aliquam differentiam afferrent; praecipue vero eae quae alterutro momento — cum duobus singulae efficiantur — cessante, etiam soni maiorem diversitatem aliquam nactae et in lingua Arabica signis [34]) distinctae sunt. De harum permutatione prolixe *Schultensius* in clave dialectorum disputavit, ubi quidem literas singulas arabicas cum hebraeis confert, nonnulla tamen etiam de syriacis et chaldaicis adspersit. Quaeritur hoc loco, utrum illa duo aramaicae linguae idiomata iisdem semper consonantium mutationibus ab hebraica et arabica differant, an aliquibus inter se quoque distinguantur. Qua de re quae *Aurivillius* adnotavit [35]) haud magnam quidem differentiam sistunt, at enim vero cum quinque vocabulis inter se collatis contineantur, non sufficiunt.

1. Hic primum *spiritus* ratio habenda est, quippe qui ad pronuntiationem pertineat arctoque vinculo cum sibilo conjunctus sit, quo praecipue in literis dentalibus aut admisso aut neglecto Semiticae linguae distinguuntur.

Duplex potissimum eius est usus: in describenda actionum causa et intentione atque in efficiendo qualicunque demonstrationis genere. Atque a) in pronomine quidem qui mos apud Hebraeos conspicitur fortioris spiritus adhibendi, ubi ad tertiam quandam personam quam ubi ad propriam aut quam quis alloquitur respiciatur, in universum et apud Syros et apud Chaldaeos per-

34) Lugd. 1733 post Erpeni rudimenta linguae Arab.
35) In diss. supra dicta p. 111.

mansit, nisi quod in 3 pl. utrisque etiam minus aspiratae formae Chaldaeis promiscue, Syris usu paulisper distinctae [36]) increbuerunt, quas illis etiam duplici augmento demonstrativo —אֵ et הָ intendere licuit, quo Syri excepto vestigio in ܗܠܝܢ (haec) omnino carent, loco eius duo pronomina conjungentes. In reliquis particulis inde descendentibus Syri quidem spiritu leni utuntur indicando relativo ܐܝܟ (sicut), ܐܝܟܢܐ (quemadmodum), et interrogationi; forti autem ad demonstrationem ingerendam ܗܟܢܐ (sic) ܗܟܘܬ (similiter), quam ad normam *ecce* et *tunc* iisdem semper est ܗܐ et ܗܝܕܝܢ, quae chaldaice constanter אֲרֵי, אֲרוּ et אֱדַיִן leguntur, cum discrimen simile hic non sit servatum. — b) In conjugationibus aequali augmento formatis notum est Syros perpaucis verbis exceptis semper fortis Hebraeorum halitus loco lenem habere, Chaldaeos scriptores plerumque; inter quos Danielem et Esram nemo est quin viderit potissimum amasse fortiorem aspirandi modum Hebraicum. At quod vulgo affirmatur minus frequentem eius usum in paraphrasibus esse [37]), et in Chaldaismo biblico interdum vel saepe [38]) etiam Haphel et Hithpeal, -paal juxta Aphel et Ithpeal legi, aliter describendum erit uti pro parte iam alibi [39]) fieri coepit. In antiquissimis enim chald. reliquiis formae istae aspiratae, id quod simplici computatione potest effici, principatum tenent, alterae quae ad Syriasmum acce-

36) Hoffmann gr. syr. p. 155 et sqq.

37) ut *Kirms* descriptio et censura de Danielis libro opinionum Jen. 1828 p. 25 eos Hebraismos Danieli et Esrae peculiares esse dicit.

38) *Eichhorn* in introductione P. II. p. 23. 44. *Winer* Gr. p. 36.: Im bibl. Chald. erscheint als Praeform. zuweilen ה. — *Mich.* Gramm. ch. p. 24. 25. *Buxt.* Gramm. p. 86: „saepius“.

39) *Tholuck.* Litt. Anzeiger 1835. Ter enim in chald. bibl. Aphel, et plus septuagies Haphel legitur.

dunt, exceptionis locum produnt. Ratio quidem fere inversa est apud Onkelosum et prophetarum paraphrasten [40]), sed apud reliquos omnes praeter interpretem Proverbiorum formae illae ad Hebraismum redeuntes tam frequentes sunt ut earum admistio a notis Chaldaici idiomatis secludi nequeat [41]).

In radicibus vero ipsis vocabulorum Syri strenne ܗ scripserunt, ubi chaldaice saepius א ponebatur ut ܗܦܟ, his etiam אִפַּךְ; ܗܒܠ apud hos inde אברלא; atque vel invito ceterorum Semitarum more protulerunt ut in ܗܒܒܐ = אִבִּיב.

2. In consonantium solidarum permutatione primum id discriminis adnotandum est quod est in vicissitudine inter literas diverso quidem sed affini tamen oris loco et instrumento productas. Qua in re cum labiales quae dicuntur extremo oris limite simpliciter contineantur ab his ad alias nisi fortuitus transitus esse non potest. Tanto promtior Semitis est declinatio ex gutturalibus propriis ad palatinas atque e lingualibus ad dentales literas, in qua plerumque tales quae soni intensione aequales sint, sibi invicem cedunt. Priorum ordinum permutatio, qua soni dignitate pares alternant, quatenus huc pertineret, ut ע et ג; ח et כ, non frequentior in aramaico quam in hebr. sermone est neque ubi discernendum est inter illius idiomata, momentum habet; omnino vero saepius etiam eodem iure diversae radices statui possunt ut quod Chaldaeis חוּךְ

---

40) Praeter הֵימִין (credere) reperitur הוֹדַע, יְהוֹדַע etc. Gen. 41, 39, Ex. 18, 20. 33, 13. Deut. 4, 9. 16, 5. 1 Sam. 6, 9. 14, 12.

41) Apud Ps. Jon. v. c. הַנְפֵּיק Gen. 19, 12. 24, 53. 38, 24. 40, 14. Ex. 6, 26. 12, 17. 16, 3. Num. 17, 9. 19, 3. 20, 8. הַנְעֵל Ex. 38, 6. 25. 14, Gen. 19, 20. Num. 20, 12. הַיְיתִי (adduxit) Ex. 35, 21. Num. 15, 25. הוֹבַד Ps. 1, 6. 9, 6. 142, 5. 149, 92. 146, 4. Job. 4, 7. 11. 18, 20. 18, 17. Esth. 3, 13. 4, 7. 9, 24. 1 Chr. 1, 44.

(ridere) juxta גחך (pro צחק) frequentatur. [42]). Praeterea vero gutturales in aramaica lingua partim in solos halitus partim in nasalem aut stridentem sonum transeunt, id quod saepius plerumque apud Syros fit, ubi v. c. vocibus hebr. et chaldaicis גחן, שחוח (שחח) respondent syr. ܓܗܢ, ܫܚܚ; pro nexu inter ע et ק i. e. ng intercedente afferri poterit خَنَعَ (cecidit, jacuit in latere), cui respondet ضَجَعَ (recubuit in latere, nam ض = hebr. צ = syr. ܨ; pro vicissitudine inter ע et ר, quamquam etiam Hebraeis non inaudita: ܪܬܚ (ebullivit) et ܪܬܚ, quae mutationes apud Chald. minus reperiuntur. — Sed constantior mutatio accidit inter alteras quas dixi literarum classes, linguales et dentales, si omnino mutatio dici potest quod Syri linguales non pro dentalibus posuerunt sed sine sibilo Arabibus et Hebraeis in certis vocibus usitato protulerunt, ita ut loco literarum lingualium ذ, ث, ظ quas Hebraei per ז, שׁ, צ exprimebant singulatim ד, ת et ט restituerent v. c. in ذبح, ثبر, ظلّ, hebr. זבח, שבר, צלל quae syr. sunt ܕܒܚ, ܬܒܪ, ܛܠܠ, טלל. Chaldaei scriptores hoc quidem sequuntur sed hebraicam pronuntiationem aut juxta syriacam retinuerant ut in שׁוּה (obstupuit) et שמם (id.) quae Syri reddunt per ܬܡܗ [43]), עצא (consilium), בעץ (calcavit),

42) Recte vero ג pro ע ibi positum dicere licet, quia respondet vox Arabica per ض incipiens. Similiter syriaca vox ܨܒܐ ch. est בעא; ܪܓܐ et ܪܓܬܐ (gradatio). Affinitas sonorum ע et ז etiam his vocibus comparatis apparet: נצא (litigavit) ܢܨܐ idem, טמע (de sole occumbente) et טמן (abscondidit), ܢܓܚ (nevit) rabb: נגל; rabb: עגש (cornu petiit) et נגש.

43) Ita et contulerim ch. שְׁלֵב (connexuit) et syr. ܐܬܠܒܟ

aut omnino non commutarunt ut in חדור (circa) syr. ܚܕܪ. Similis ratio est in illo ע quod Aramaeis ex sono Arabum ض, Hebr. item צ, remanere solebat, ubi chald. etiam ex more Hebr. saepe ut unum ex multis dicam רעע juxta רצץ dicebatur, vel ch. חמץ פצע, syr: ܦܥܐ, ܚܡܥ (fermentum, tropice ܚܡܥ acidus asper fuit, unde Proverbiorum paraphr. petiit). — Praeter hunc naturalem et alibi quoque ut imprimis in lingua graeca conspicuum sonorum S et G transitum, est etiam inter linguales quasdam et palatinas apud Aramaeos similis violentior trajectio ut graecum τις in Latio QVis reddebatur; hoc discrimine, ut in libris chald. utpote tam diversis uterque sonus (ט et ק, כ) reperiri, apud Syros ק (litera palatina) potius accepta fuisse videatur. Etenim quod exempli loco proferri solet syriacum ܛܢ zelotypus fuit) quod et ch. dicitur, significata quidem hebr, et ch. קנא respondet, sed sequi videtur ar. ظن (VIII. suspectum habuit); poterunt tamen haec comparari: syr. ܩܒܘܬܐ cum chald. תיבותא (arca hebr. תבה, syr. ܛܡܪ abscondidit) quod et chald. est, cum chald. et hebr. טמן, et quod apud Syros non est, hebr. כבה (exstinxit) cum chald. טפא, quod pro illo poni solet.

3. Ad idiomatis naturam etiam permutatio literarum ejusdem ordinis certe earum pertinebit quae vi soni maxime distare putentur. Neque enim mirum aut praeter aramaicam linguam minus obvium est, quod potissimum penes palatinas est, proximas quasque inter se commutari; unde hae quidem vicissitudines hoc loco non commemorabuntur, quamquam apud Chaldaeos prae

---

(sermocinatio); נצל juxta נטר quamquam paulo diversa radice. Iuxta זרע (semen) perperam etiam דרע dixerunt Chaldaei, cum respondens arab. verbum per ذ incipiat. — Ad permutationem ט et ק literarum conferre licet etiam טלק et קלק, ܫܠܩ et חקק.

ceteris frequentes sunt, ubi idem verbum קמץ etiam כמץ et קמץ scribitur. Verum quae literae primi et tertii loci inter se non sine constantia aliqua permutantur, ut inter gutturales ע et ק, eae hic dicendae sunt, comparato, si quid est discriminis, Chald. et Syriaco usu. a) Ex *gutturalibus* pro ק Hebr. saepius ע secundum Arabicam quandam radicem vel omnino ex antiquo tempore servatum est, qua in re Chaldaei plerumque usu discedunt ad Hebr.; utrisque commune est ע in voce ערע ch. (obviam ivit): syr: ܥܪܥ cui ex parte tantum hebr. קרה convenit, respondet enim ar. عرض; sed syr: ܥܪܐ (apprehendit) cum hebr. voce magis convenit nec notione est aliena; praeterea Syris ex amore mansit ܥܛܪܐ (suffitus) pro hebr. קטרא ch. קטרא; aliquoties utraque forma recepta est ubi Chald. modo ק habent, ut in ܥܪܝܐ, ܩܘܪܐ (frigus); ܢܦܥ, ܢܦܩ (prodiit); ܦܩܩ (oscitavit) vic. ܦܥܐ (vociferatus est). Quo fortasse etiam קיס (ch. et syr. lignum) ex hebr. עץ referri poterit, et quod chaldaice semel Jer. 11, 10, apud Rabb. saepe legitur ערקא (terra) utrumque enim צ = ض alias per ע reddi solet. Inde et hoc interpretor, quod Chald. et Syr. ܩܒܠ praeter accipiendi notionem etiam obscurum esse significat; haec posterior notio enim etiam deprehenditur in literis ܥܒܠ in ܥܪܦܠ (caligo עֲרָפֶל) collatis שַׁרְבִיט (baculus) et שֵׁבֶט — nec minus in אבל; افل similiter ut cum exigua notionis differentia ܩܡܠ (aegrotavit) comparandum esse videtur cum ܥܡܠ (laboravit) [44]) et cum hebr. אֻמְלַל. Etiam pro ח Syri ק habent in ܩܦܦ (incubuit, fovit) = חפף chald., ubi si ex hebraico חף(ר) conclusio fiat, sonus ח est primitivus.

---

44) Notione conveniunt etiam ܩܦܠ (duplicavit) et עפף. Verum et קנס (mulctavit) Buxtorfius fil. confert cum hebr. ענש.

Syrorum igitur p haud scio an ipsum imo gutture pronuntiatum raucum istum sonum quem propriae gutturales habebant, praecipue obtinuerit; apud Chaldaeos vero ut altius elatum ita palatinarum potius loco habitum fuerit, cum quibus saepissime confunditur [45]. — b) Inter *linguales* Syris frequentatur sonus fortissimus ט, quod ponunt in hebr. et chald. דִּבָּה (obtrectatio), תָּעָה (erravit) et in ar. حدم, ܪܛܢܐ murmuratio, ubi chald. modo טעא usitatum est, neque vero ut Syris etiam ܛܠܝܐ, ܛܠܝܘܬܐ (servus), ܛܠܛܠ. Praetulerunt Chaldaei sonum leniorem aliquoties et ubi ט necessarium erat, ut in אצבעא (digitus) פדחא (vulnus) [46]. Maior licentia, uti uberior sonorum copia erat, in *dentalibus* deprehenditur. Primum ut jam in sequiore Hebraismo molliores formae ut זעק (clamavit) שחק (risit) praeferuntur, ita Judaei chaldaici voces certe cum illo communes debilius et commodius proferre solent, quamquam est ubi hebraicos sonos strenue secuti sint ut in צַדִּיק (justus), syr. per ז: Hebraicum בצע (fidit) a Syris retentum Chald. fere semper בזע scripserunt; צָעִיר (parvus) utrisque est sono lenitum ܙܥܘܪܐ et עֲזָרָה, pro חָצֵר (vestibulum) chald. posuerunt עזרא, et quod iidem soli habent נְזַק (damno affici) convenire videtur cum ar. نقص. Sono fortiore magis Syros quam Chaldaeos delectatos esse inde coniicias quod illis radices eo insignes plures sunt quam alibi, ut ܒܨܐ (exploravit, ch. בקר), ܗܦܟ, (rediit, congruit שוב), ܨܘܬ (auscultavit, ܛܢܦ, ܛܢܦ (foedavit) ܛܢܦܘܬܐ (foeditas), ܨܒܬ (fecit), ܢܨܠ (infudit, congr. hebr.

45) Ut זלק ch. quod Syr. est ܙܠܓ (fulsit); קטף (amputavit) et hebr. גדף; נקף (percussit) hebr. נגף; מָזַג et מסך (miscuit); קמר (ligavit) ch. et כמר (plexuit); קְהָה (Targ. H. hebetem reddi) כהה.

46) Auctore Buxt. in Lex. p. 1767.

et chald. נזל fluxit), ܚܨܦܐ (testa, hebr. et ch. חספא) ܨܦܪܐ et ܨܦܪܐ (mane) [47]). Modo in hoc ultimo vocabulo conveniunt Chaldaei, quibus שפרפרא est aurora et צפרא mane, uti juxta hebr. et syr. צד (latus) aliquoties שְׂדָא dicitur; sed is lapsus frequentior demum fit apud posteriores ut Pseudojonathanem, qui pro סטר (latus) et שלהב (fulsit) etiam צטר et צלהב scripsit [48]). Quae cum ita sint vix quidquam hoc loco de certa consuetudine et inclinatione affirmare ausim, nisi hoc fortasse dici potuerit, Syros priscos sonum fortiorem adamasse, Chaldaeos non item. — c) *Labiales* aspiratae quidem ubique commiscentur neque alibi inauditum est easdem vel in sono cedere, ut in hebraico בריא (saginatus) et מריא. Frequentior hic transitus in aramaica lingua est et ita quidem ut plerumque apud Chaldaeos מ sit, ubi apud Syros et veteres Semitas omnino ב habetur; quod probari potest collatis Syrorum vocibus: ܙܒܢ (tempus) ܦܠܛ (evasit, unde in Trg. Prov.) ܛܒܥ (mersus est) ܩܒܨ (collegit, n. pugnus) ܦܪܟ (fricuit) ܐܬܦܪܟ (in pulverem redegit) ܒܗܒܗ (immorari) ܛܫܐ (latuit ܐܛܫܐ abscondidit) cum Chaldaicis זמן; מלט (etiam hebr. et rabb.), טמע, קמץ (collegit, hebr. קֹמֶץ pugnus), (מרק tersit, defricuit) מכך (conteri cf. מָאַךְ), התמהמה (hebr. cunctatus est) כמן (ch. et syr. latuit), uti apud eosdem Syros ܓܘܡܨܐ (fossa) et ܓܘܒܨܐ dicebatur.

Recenti igitur tempore consonantium soni debiliores facti sunt, et magis quidem apud Chaldaeos quam

---

47) Huc etiam referendum ܩܨܡ (divinavit) ch. et hebr. קסם; ܙܪܦܐ et ܣܪܦܐ (Seraphim) ܙܢܛܪܝܓ (lepidium) سيطرج; ܩܘܪܨܐ (frigus) juxta ܩܪܝܫܐ; ܩܘܪܨܠܐ (talus) pro chald. קרסולין Chaldaei contra pro צ habent ז etiam in כורמיזא (pugnus).

48) Deut. 31, 26. Nisi lapsus est typographorum aut scribarum.

apud Syros, qui consonantes quoque pressius et durius pronuntiasse videntur. A Chaldaeis vero, sonos Hebraeorum magis retinentibus nec sibilum neque halitum initialem tam strenue vitatum invenias, imo admissum aliquoties ubi ne Hebraei quidem eo utebantur [49]. Quantopere autem molles etiamsi stridentes sonos quam duros juxta habere maluerint, etiam inde percipitur quomodo versati sunt

IV. IN SYLLABIS QUAE DAGESSANDAE ERANT.

Convenit ubi aut notio verbi cuiusdam intenditur aut soni debilioris ante durum in aliqua voce jactura fit, ut syllaba id patiens geminatione finalis suae consonantis efferatur, id, quod in libris syriacis etsi raro signo indicatum sit, tamen admissum non esse haud recte statui *Hoffmannus* [50] argumentis firmavit.

Utrumque idioma vero geminationem illam aut ubi necessaria erat praeposita litera liquida extensave vocali compensavit, aut litera debili non elisa omnino non effecit: sed frequentior aut rarior usus alterius utrius modi haud exiguum discrimen constituere videtur.

1. Quo intendatur syllaba prior radicum nominalium et verbalium in secunda conjugatione, Chaldaeis multo saepius quam Syris ר inseritur; quod in sequiore Hebraismo in vocibus שַׁרְבִים (baculus, tribus) et דרמשק [51] iam emergit et apud Rabbinos ut jam in Talmude magis etiam fit tritum. Eo pertinent plura exempla ad Chaldaismum a Fürstio [52] relata, velut קרדם (abscindere)

---

49) Ita דרע irrepsit pro זרע (semen). Dixerunt vero cum sibilo זעק, זְעַק pro hebr. et Syr. ד.

50) Gramm. syr. §. 17.

51) Utrumque etiam chald. legitur, uti etiam quod 1 Chron. 15/27. in hebr. est מְכֻרְבָּל (indutus) simile sibi habet Chald. כרבלא Dan. 3, 21; atque כַּרְסֵם (depavit) ch. קרסם.

52) Gr. p. 60 et p. 129.

קרזל (conterere) קרטט (defricare) קרטף (funda) unde tamen id apparet, Judaeos recentiores semper eo inclinasse. Apud paraphrastas leguntur praeter שרביט דרמשק, כרבל et כרסא (thronus) haec quae etiam syriaca sunt: ערגל volvit מערקל (celer) פרנס (cibavit, gubernavit)[53]) ערטל (nudus), et quae peculiaria videntur כרדם (fregit)[54]) כרדס (sindon) קרצוב (tribulus) שרנק (strangulavit) כורמיז (pugnus)[55]) פרנק (delectavit) quibus addi possunt haec: כרדום (placenta) quamquam unde explicari possit non vidi, מרטוט (pallium)[56]) שרכפא (nidus) prob. a שכב, cubile; ברזג (copulavit) quod a radice quadam בזג (coniunxit, complicuit) duci possit unde est בזגא (fasciculus, funis)[57]). Talia quidem apud Syros non omnino desunt, sed exempla quae sisti hic possint si non ex saeculo XIII demum prolata sunt[58]), ad tales voces fere redeunt in quibus ע medium est, quod cum gulae rasura prolatum sonum ר facillime secum adduxit, cui etiam cessit aliquoties ut in ܡܚܡܪ (fermentatum) pro ܡܚܡܥ. Hi potius paulo saepius literam ܠ inserunt ut in ܩܠܩܘܣܬܐ (olla), cui nulla radix

53) Quamquam de hoc verbo dubitatio oritur anne cum פנס non sit Semitica radix, a פרס despendat.

54) Hoffm. Gr. p. 186 ducit a ܓܪܡ (abscidit) similis radix etiam est גרם.

55) Cuius originem a כמז recte vindicavit Fürst l. l. p. 60.

56) Hoc enim a radice quadam מטט i. q. hebr. מָרַד (extendit) unde מַד (vestis) descendit, esse derivandum mihi dubium non est, cum arabice مطّ (extendit) usitatum sit.

57) Juxta emendationem Buxtorfii, in libris enim est duobus illis locis ubi apud Jonathanem legis paraphrasten occurrit בר זג scribitur. Buxtorfius pro composito habet, ut sit tanquam par jugi (זוג), quod durius videtur.

58) Ex scriptis Barhebraei cf. Hoffm. l. l. p. 186. v. c. ܥܙܠ et ܥܙܠܐ. Ar. غزل (nevit).

propior inveniri potest quam שׁפח (fudit) et syr. ܦܝܢܐ (patina); ܦܘܠܛܝܢܐ (princeps), prob. = *pardom* (pehlvi) unde פרתמים; ܦܘܠܕܐ (*pondus*): ܦܠܣܡܐ (convolvulus? Cast.) ex ܒܣܡ, unde et Arabibus balsamum dictum est; posuerunt iidem in radicibus **l** ubi chaldaice est **r**, quod non semper in similibus radicibus illi juxta habent, ut in ܦܠܗܕ (dissipavit) quod ex פלר = פריד ortum videtur; ܣܦܝܠܐ, סַפִּיר (sapphirus); ܦܠܫܐ (bivium) a ܦܠܫ (aperuit) cui in Chald. non est vicinum nisi פרשׁ. Aliter quoque **r** ab iis vitatum deprehenditur ut in ܕܢܚ (ortus est) pro זרח; ܚܨܐ (femur) pro chald. חרצא (hebr. חֲלָצַיִם); ܗܪܛ (cucurrit) aequale ܪܗܛ, רהט; ܒܪܬܐ (filia) pro chald. ברתא quamquam hoc et ܒܪܬܐ scribitur. Unde recte hoc statui videtur, Syros minus pronos fuisse ad sonum stridentem, minus etiam ad eius insitionem, quam Chaldaeos scriptores.

2. Similis ratio est in usu literarum **n** et **m**, si praeter radicis naturam ad syllabam intendendam adhibentur. Primum quod dicitur *n* epentheticum ante pronomina verbo suffixa apud Syros raro [59]), apud Chaldaeos raro non usurpatum est. Deinde quod in nominibus Syriacis commemoratur, aut non epentheticum est sed nativum ut in ܐܢܬܬܐ (femina) ܐܢܬ (tu); aut admodum paucis exemplis apud Syros continetur, ubi similiter sileri jubent ut in ܓܢܒܪܐ (gigas) vel ad radicem quadriliteram pertinet ut in ܓܢܕܪܘܬܐ (revolutio) גנדר (volvit). Nullum tempus fuisse ubi etiam illae literae pronuntiatae non fuerint, certe de locutione popularium dici non potuerit, ut apparet ex vocabulis inde receptis *ambubajae*, *sambuca* et סמפיר, ubi peritiores, ut non

---

59) cf. Hoffm. l. l. p. 158.

scripserunt ita non ad illum sonum lapsos esse verisimile est, quibus addi possunt haec a *Wahlio*[59a]) ex lingua armenica communicata Syrorum vocabula: *andam* הדם et *mangagh* (falx) מגל; et ex lingua punica Mutumbal: מתר בעל. Sed Chaldaeos qui pro ratione pronuntiationis non ad stirpium naturam respicientes scribere solebant, quoties ן invectum videmus toties lingua etiam expressisse, non est cur dubitemus. Id apud Onkelosum quidem raro factum est, apud omnes reliquos saepissime ut in vocibus: חינדקי (Tigris), אנבא (fructus) ab אבב[60]); חנטין (triticum) quamquam sunt qui hoc a חטט (condivit) dictum putent[61]); גנבריא (gigantes)[62]), סמפרינן (σαπφειρον)[63]), ינדע (cognoscet)[64]), מנטר (tegumentum, pallium)[65]), גנדר (volvit), מנדה (tributum) alibi מדה a מדר metiri[66]), מנדעא (scientia) saepissime in paraphrasibus posterioribus adeoque in T.

59a) Gesch. der morg. Spr. p. 83.

60) Dan. 4, 9. 11. et apud Ps. Jon. Lev. 19, 24.

61) Esr. 6, 9. 7, 22 et Jon. Ex. 34, 22. 39, 2. Deut. 8, 8. Et in hoc verbo etiam Arabes literam ن ponunt, qui pariter praeter vocis naturam ut in قُنْفُذ (erinaceus) id inferunt, quod et in Aethiopica lingua fieri adnotavit Ludolfus.

62) Deut. 2, 11. 12. Jon.

63) Deut. 34, 12. Jon. Ex. 28, 18. T. H.

64) Haec forma leg. Coh. 6, 12; aliae personae similiter Gen. 15, 8. 13. 24, 14. 42, 31. 34. Deut. 7, 9. 9, 3. 6 et alibi apud Jonathanem istum. Penes verum quoque similis forma est facta a יצב (posuit) Aph. אנצבא 1 Sam. 13, 21. — ינדינן etiam 2 Chron. 6, 29. 33.

65) Hanc vocem quidem Buxtorfius a נטר ducit, ut sit id quod servat; Beckius in comm. ad suam Paralip. Paraphr. eam aequalem esse dicit germ. Mantel. Haud scio an a מטר deduci possit uti ar. مِمْطَر indumentum contra pluviam sumtum, pallium.

66) Esr. 4, 13. 7, 24.

Prov. [67]), כרמשריא (vertibulum) hebr. כִּישׁוֹר [68]) et quae a Fürstio recte huc revocata sunt גנדרא (turma) et חנגא (chorus) [69]). Hoc fere commune est sermoni chaldaico cum idiomate Zabiorum item negligentius vel dissolutius syllabas acuendas pronuntiantium, ubi *m* (ante *b*) et *n* multo saepius etiam ita adhibentur ut in ܡܢܠܐ (verbum, res) radice מלל; ܢܡܟܬܐ (planctus) auctore Norbergio, cuius ex opere haec hausta sunt, oriundum ex syr. ܢܗܡ (animo commotus fuit); ܡܢܕܥܐ (nuntius) a ידע; ܐܡܛܘܠܬ (propter) ܚܢܫܡܢ (conventus magnatum) i. q. ch. חשמן; potissimum in verbi conjugatione secunda ut ܦܢܕܚܬܐ (frons) ch. פדחת; ܦܢܟ (foedavit) syr. ܦܟ, ܚܢܒܩ (amplexus est) ex syr. ܚܒܩ; ܙܢܪ (protendit) a ܙܪܪ quae dialectus etiam in eo cum chaldaica convenit, quod soni *r* amantior est, quod non solum pluribus verbis ubi simili loco ille receptus est probatur, sed etiam vocibus quales sunt ܬܪܡܝܕ (discipulus) ܣܪܣܠ (concinnavit) ch. סלסל. — Aliquoties in idiomate chaldaico *n* epentheticum reperitur in initio syllabarum ante terminationem pluralis numeri ut in חירניא (serpentes) כומרניא (sacerdotes) [70]).

3. Geminatio literarum compensativa quae dicitur apud Syros in verbis flectendis nunquam neglecta, raro apud Onkelosum [71]) saepissime apud reliquos chaldaicos scriptores non effecta comparet, inprimis apud alterum

67) Prov. 9, 9. 15, 7 et iam Dan. 2, 21. 4, 31. 33. 5, 12.

68) Prov. 31, 19.

69) Huc referri potest quod ab עלל fit הַנְעֵל introduxit, ter apud Danielem, aliquoties quoque, quod a Buxt. non est adnotatum apud Ps. Jon. ut Ex. 35, 14. 38, 6. Num. 20, 12.

70) Deut. 32, 24. 32. et Gen. 39, 20; sed licet sint masc., tamen et pro duplici plurali haberi possunt.

71) אנפי v. c. legitur Gen. 2, 7. (B. Buxt.) אנחור Gen. 21, 12. 30, 4. 5. 9.

Pentateuchi paraphrasten frequentius אנפי (facies) אנתו (femina) אנת (tu) quam אפי, אתו, את leguntur, verba autem פל omnia fere *n* suum promiscue reliquerunt et abiecerunt: itaque nihil frequentius est formis quales sunt תנטור (servabis) אנשי (oblivisci fecit) אנפיק, הנפיק (eduxit) ינתב (flare faciet) מנתן (dare)[72] et vel in Targ. Proverbiorum: תנטור, תנשי, תנצי et ננטר, נכשקון. Gemina mansit saepe in nominibus ut עללין (invadentes) עממיא (nationes) ut et syr., quin in conjug. Pael. נאנס (opprimamus)[73]; Syriace vero litera Nun in verbis ea incipientibus, nisi halitus solus sequitur, non retinetur, saepe adeo in nominibus ante Thau huic sono cedit ut in ܬܐܬܐ (ficus) cuius loco etiam in Prov. chald. תיתא habetur, et in ܓܦܬܐ (vitis) ܓܒܬܐ (caseus). Quod apud singulos, ut in paraphrasi Hierosolymitana dicta, studium Nun in fine vocum adsumendi animadvertitur, loco temporive tribuendum videtur, cuius similia in dialecto graeca Alexandrina et germanice in quibusdam regionibus ad popularium usum referenda sunt[74].

---

72) Ex quinque his formis prima v. e. legitur Gen. 4, 6. 5, 1. 7, 12. 32, 5. in Ps. Jon. altera ib. Deut. 32, 18; tertiaa Gen. 19, 8. 12. 24, 53 etc.; quarta Ps. 147, 18.; quinta Lev. 7, 36.

73) Num. 20, 17. Jon.

74) De priori multa exempla dat *Sturz* de dial. Maced. velut pro *n* servato: *συνσείσω*, *ἀνελήμφθη*; pro adjecto eo: *γυναῖκαν*, *παιδαν*, *συγχνούς*; *Ζορομβάβελ* — ex edit. H. Steph. p. CLXXXII. Germanice quoque in vulgari sermone apud Thuringos et Hassos *n* in Infinitivis omittitur, in Praesentibus aliquoties additur: ich thun, ich sehn es. In mediis vocabulis ex dial. gr. Alex. sunt quaedam exempla, ubi etiam ante alias literas quam *β* et *φ* inseritur: pro שֵׁשְׁבַּצַּר legitur *Σαβανασσάρ* uno שׁ tantum expresso, Esra 5, 14; et ib. v. 3 et 6 pro תַּתְּנַי *Θανθαναΐ*. LXX.

V. TONUS VOCABULORUM.

Cum in textibus Chaldaicis biblicis et Onkelosianis accentus in syllabis finalibus, praeter eas verborum et pronominum formas quae vocali terminantur, positi sint [75]), recepta vero syriacae linguae pronuntiatio syllabas potius penultimas tono efferri iubeat, hoc quoque inter discrimina utriusque referri solet. Quod si *Hieronymum*, ubi Chaldaeos et ipsos cum Palaestinensibus sonare ait, antiquum discrimen fuisse negare vult *Hartmannus* Rostochiensis [76]) inde certe colligi non potuerit, cum sonare ei sit literarum sonos inprimis vocales proferre, velut ubi se semper Chaldaica melius intelligere quam sonare potuisse profitetur [77]). Masorethas veram veterem accentuationem Chald. exhibere, cum Hebraicam fere sequantur pro usus sacri ratione, non magis extra dubium positum est, quam verumne sit quod de Syriaco tono praecipiunt grammatici: difficile omnino est hac de re hic ut apud Hebraeos ultra quod traditum est quidquam cognoscere. Posset aliquid ex accentibus vocum Aramaicarum apud LXX interpretes et Novi T. aliosque scriptores servatarum colligi, dummodo longiora verba barbara non ex more oxytona redderent et quod maius est signa accentuum ipsa non saeculo VII demum in codicibus hic illic appingi coeperint [78]). Quae cum ita sint non mirum est quod

75) Accuratius descripsit *Winerus* in gramm. p. 15 modo ex formis verbalibus in אָ־ֿ Infinitivus excipiendus est, qui non ut in Paradigmate penacutus sed secundum Masorethicam punctationem semper Milra est, ut מַטְּלָא Esr. 4, 21. Apud Onkelosum plura etiam.

76) Linguist. Einleitung etc. Bremen 1818 p. 336.

77) Praef. in Dan. — Tom. I p. 989 coll. loco Tom. V p. 170 ed. Mart.

78) Montfauc. Palaeogr. III, 5. Tom. I p. 223. Ubivis nondum saec. VIII et IX addita ea refert.

eorum norma cum Masorethica utpote eodem fere tempore stabilita plerumque convenit, ut in *ταλιθὰ κοῦμι.* Quamquam etiam aliquoties discedit, ut in pronominibus affixis *σαβαχθανί*, *ὡσαννά* quae Masorethis paroxytona sunt, et in nominibus *Σεμόρων* [79]), *Ἱεροσόλυμ-α*, quae minus. Unde de recitatione ante nostrae aerae initium recepta quidquam affirmare noluerim, nisi quod non dixerim probabile esse, Aramaeos vocis notione non mutata ut ubi solus articulus accedebat, accentum mutasse radicem tono privantes. Deinde quod maturo accidit ut literae vocales certis in formis verborum occultarentur et pronuntiari desierunt [80]) tempus antecessisse ponit, ubi vocales illae finales tono carebant, unde sequitur formas verbales in vocalem exeuntes penacutas fuisse quod et vocalium ratione commendatur. Iam haec duo tam late patentia si vera sunt de primis certe saeculis nostris toti linguae isti pro indole sua trochaicum potius rythmum, ut volunt grammatici, convenisse colligere licet. Quod si addas quae ex Syrorum hymnis hac de re viri docti eruerunt, non adeo omnia, ut post cautissimum criticum *Hoffmannum* [81]) asseruit Fürstius, incerta videantur. Etenim qui primus accuratius metra eorum perscrutatus est *Hahn* non solum syllabarum numero Syros certa Graecorum metra secutos esse invenit, inprimis versum Anacreonteum et Adonium quorum decursus ad trochaicum maxime accedit, sed etiam in rhythmo exprimendo non quantitatem sed accentum curasse dicit [82]). At

79) Esr. 4, 10 LXX alterum nomen in N. T. saepe iuxta *Ἱερουσαλήμ.*

80) Quod contra Leusdenum comprobavit Hoffmannus in Gramm. syr. p. 136—138.

81) L. l. p. 121.

82) In libello: Bardesanes gnosticus, Syrorum primus hymnologus Regiom. 1819 p. 34: „Syllabarum enim numero poesis Syriaca

dixerit aliquis haec ad rhythmicam recitationem spectare non vulgarem accentum manifestare. Verum ubi iam metra adhibentur, neque vero assonantia aut homoeoteleuto oratio carmen fit, ibi si non syllabarum quantitas ut in lingua graeca et romana tenetur, naturalem toni sedem in ictu rhythmico observari consentaneum est, ut fit in lingua germanica. Atqui si pro duplici arsi in versibus Bardesanis ab Hahnio citatis locus quaeritur, non aptior invenietur quam qui ab eo propositus est [83]). Petiisse autem Syros, ut Harmonium qui Athenis literis operam dederat, metra sua a Graecis, veteres scriptores ipsi sunt auctores.

Iam vero apud Iudaeos Aramaice loquentes recitatio forsitan et ipsa fuit talis trochaica, ut ita dicam. Utique in vulgari Rabbinorum sermone qualis iam in Gemara hierosolymitana, itaque fere Ephraemi tempore conspicitur, eandem fuisse, ex literis modo in initio modo in fine vocum abiectis probabile fit. Nam qui neglecta terminatione dixerunt *malcuthehq* (regnum eorum) eos *malouthékon* pronuntiasse verisimile est. Talium literarum vero amissiones non solum apud primos Rabbinos

---

uti et Hebraica versum metitur, neque quantitatis, sed accentus rationem habet."

83) L. l. p. 39. Hymnus metro pentasyllabo quod Adonium refert compositus sic incipit:

ܐܘ ܡܐ ܣܓܝ ܗܘܐ ܢܘܚ
ܕܐܣܟܐ ܒܦܘܚܡܐ
ܠܟܠܗܘܢ ܒܢܝ ܕܪܗ

quae ita recitanda esse docet: Ò mo s'he hevó Nuch | Dàsco b'phuchómo l' | Cúllhun b'na, dóreh. — Ab hac vulgaris pronunciatio non admodum deflectere potuit, et certe terminationem emphaticam tonum habuisse negandum est cum exitus versus plerumque voce trisyllaba fiat (ut phuchómo), nimirum ad finem (ut in pausa hebraica) ita — | ⏑́ — compositius et cum caesura efficiendum.

verum etiam in sermone Chaldaico penes posteriores paraphrastas fuerunt [84]). Itaque certum hoc est accentum in sacris apud Iudaeos Aramaicos tempore Masoretharum usitatum contrarium fuisse ei quo Syrorum hymnologi linguam suam potissimum promoventes utebantur. De priore aetate hoc modo dixerim, potuisse vulgarem Palaestinensium recitationem ab Syriaca diversam fuisse, si fuit Hebraeorum lingua vulgaris, cuius et in aliis tam erant tenaces; sed ex tempore inde quo libri Talmudici et sequiores paraphrases prodierunt, vulgarem sermonis Chaldaici accentum cum Syriaco convenisse verisimile est.

VI. RELATIONUM FORMAE.

Notae propriae relativae et soni demonstrativi interiectionesque ut simplicitate conveniunt ita similem originem inde habent quod loquens non res ipsas nominat, sed animum eius ad quem loquitur advertere tantum et referre vult ad eas, ut videat et sentiat easdem et in iis idem quod ipse. Notae relativae utpote non minus reliquis, si tempus integrarum enuntiationum non primi cuiusque clamoris spectetur, principales et nativa simplicitate conspicuae — sicut enim nudam relationem indicant, ita una modo consonante cum semivocali prolata constant — communes sunt Syris et Chaldaeis uti fere omnibus Semitis. Ex vocibus inde natis si a semivocali illa obscura ad clariorem pergitur et haec rursus consona finali munitur, communes sunt לְהָא, בְּגָוָא; propria Chaldaeis בְּיַן videtur, et quod ex pronuntiatione negligentiore apud posteriores oritur בֵּי (in) separatum.

84) Sic apud Ps. Jonathanem בַּשׁ (homo) saepissime, קָאֵי (stans) Gen. 18, 10. 24, 13. 28, 11. 41, 11. 17 et alibi; דְּבָבוּ (inimicitia) Gen. 37, 4. 5. 8. 32, 5. Num. 35, 21. Apud talmudicos etiam קְקָא (platea) pro שְׁקָקָא.

Demonstrativae formae primariae quae ex vocali tantum cum halitu prolata consistunt, ut הָא (ecce) הוּא (is) הִיא (ea) אוֹ (vel), utrisque conveniunt. Etiam scribendi mos Syrorum apud sequiores Paraphrastas ut Jonathanem reperitur. Praefixum אֵי interrogativum Syris est *ai* unde illud ortum. Praefixum simile הֲ soli Chaldaei ex Hebr. sermone retinuerunt. Duo demonstrativa praefixa his ubivis adhibita הָ et אֵי apud Syros non eiusdem usus sunt, hoc enim carent, illud nonnisi in ܗܠܝܢ haec et in particulis comparativis est. Hae formae si aut ab fine aut ab initio aut utrobique consonantem induunt, novae oriuntur formae vario usu distinctae. Pluralis forma recepta Syr. et Chald. est הִלֵּין et אִלֵּין cum femininis suis. Quod Syri etiam dixerunt ܗܢܘܢ ut ܗܢ et ܗܘ non Chaldaicum est sed Rabbinis demum recipitur ut in הָלֵי ista. Quod in Chaldaismo bibl. non minus frequens est הִמּוֹן et הִמּוֹ [85]) Hebraismum sapit; Singularis autem forma ܗܢ et ܗܢܐ (hic) cum interrogativa sua ܐܝܢܐ vulgaris apud Syros, non fuit apud Chaldaeos [86]); quibus דֵּין erat ecce. Formae eae demonstrativae in r exeuntes utrisque receptae erant, modo Chaldaeis leni Syris fortiore spiritu prolatae: אֲרֵי (ecce, quia) item אֲרוּ et אֲלוּ [87]) apud Ion. etiam אֲרוּם (quia), Syr. ܗܐ in compositis ܗܪܟܐ hic et ܗܘܪܟܝܟ illic. — Formae aspiratae, terminatione c ad praesentem et propinquam rem, termina-

85) Prior forma Dan. 2, 34. 35. 3, 22 iuxta אִנּוּן altera tantum apud Esr. 4, 10. 5, 5. 11. 12. 15. 7, 17. Etiam לְהוֹם et כּלוֹם — saepissime apud Esram, aliquoties apud Dan., frequentior in Pent. Ion. ut Gen. 11, 3. 6. 14, 15. 19, 3. 27. 18, 30. 24, 60. 30, 13. 14 et vel לָהֶם 41, 27.

86) Similis forma אֵנָא (hic) tantum apud paraphrastam Proverbis occurrit, qui quod et ex versionis indole a Dathio comprobatum est prorsus a Syro pendet et saepe omnia describit.

87) Posteriora modo in Chald. biblico.

tione I ad remotiorem demonstrantes utrisque communes sunt; nisi quod ܐܝܠܝܢ et ܗܢܘܢ usu diversa sunt, ut supra dictum est; et Chald. etiam brevius הָכֵי pro הָכֵין dicebatur. Praeterea hae formae Chaldaice etiam componebantur uti הַלְּכָא (huc) quod Syris per ܠ dicebatur. Formae אִלֵּין (אִלֵּין) et הָלֵּין utrobique inveniuntur ita tamen ut posterior Syris prior illa Chald. receptior fuerit; apud quos etiam אֵלֶּה vel אֵל [88]) aliquoties retentum est, quod Dan. et Esrae ךְ adsumto אִלֵּךְ quoque sonuit.

Quae denique formae demonstrativae vim potissimam in consonante aliqua incipiente habent, inter eas communes fere sunt quae vocali terminantur: nisi quod דְּנָה (hic) non item Syris adhibetur, quamquam in aliis compositis ex radice utuntur. Sed hoc loco plures formae Chald. sermoni peculiares apparent: 1) דְּנָא, דֵּן, דֵּין (hic), et דָּא (haec), quarum prior Syris omnino non usitata est, posterior certe non simplex, quamquam remansit in ܗܕܐ. Proximum est Hebraeorum זֶה. Additamentum Chaldaici simile modo in dialecto Zabiorum repetitur [89]) ubi praefixo הַ, quod non minus Chald. hoc loco admittitur, demonstrativa praeter ܗܢܐ et ܗܕܐ etiam sunt ܗܢܘ et ܗܝ, nec non ܗܠܝܢ pro utroque genere. 2) דִּכְּ (hic), דָּךְ (haec), דִּכֵּן (hic, haec) cum plurali modo allato אִלֵּךְ (illi) [90]), cui simile

88) Hoc secundum Qri Esra 5, 15 ubi lectio scripta est אלה uti et Jer. 10, 11.

89) Nisi fortasse in adverbio ܗܝܕܝܢ, tunc (אֱדַיִן). Praeterea in inscriptionibus Palmyrenis XXIV, 5 et 7 ipsum Chaldaicum דנה legitur Swintonii.

90) Antiquum et hoc esse videtur, praeter Chaldaismum biblicum ubi modo de hominibus sed saepe usurpatur, non legitur nisi in adverbio אִילְּךְ, quod praeter locum a Buxtorfio iam allatum ex Targ. Goth. etiam Deut. 32. 25 Ion. verum vix saepius invenitur. Forma דִּכֵּן pro Singulari semper adhibita adhuc apud Danielem

Buxtorfius attulit ex paraphr. libri Esth. אִילָךְ (ultra). Haud alienum hoc est quod Caph etiam particulae כָּא (hic) aliquoties adnexa deprehenditur כָּךְ (sic). Tales formae apud Syros non leguntur. Ex dialecto Zabica tamen convenire videtur ܗܘܢܐ (hi) cum Chald. אִלֵּךְ. — 3) דִּידֵי דִּין (hic, hoc) דִּיכֵי (hic) quibus אִי illud demonstrativum quod etiam in initio praeponitur ut אִדּוֹ (hicce) et apud Gr. οὑτοσί. — 4) כְּדוֹן non separatim sed in voce כְּדוֹן (nunc) apud Ion. et alios seriores paraphrastas legitur iuxta כְּדֵין (hebr. כָּכָה), quod Onk. saepe eodem loco habet. Forma brevior כְּדוֹ, quae et Chald., in Syriaco ܟܕܘ, quod vertunt „satis est, age,“ latere videtur. — 5) compositum דִּיל ut in דִּידִי, דִּידֵיהּ ad possessiva exprimenda, apud posteriores [91]), cuius loco priscis et Syris דִּיל adhibetur. — 6) לוּם in בְּלוּם (quidquam) idem recentius, forsitan ex Hebr. מְאוּמָה ortum, an ex radicibus negativis? — Syris peculiaris est forma ܗܫܐ (nunc) et ܗܟܢܐ (ita). Quod dicunt ܗܫܐ (nunc) pro Chald. כְּעַן, compositum ex nomine שַׁעְתָּא (hora) contracto haberi potest, cum pro Hebr. שָׁעָה intuitus est unde temporis momentum dictum est, etiam שְׁעֵתָא legatur. Simili origini vocem עַכְשָׁיו (nunc) deberi aliquis crediderit, nisi, cum sero demum crebescat, persica est.

Ceterum Syros plures particulas a Graecis recepisse constat, ut μέν, δέ, τάχα, ἄρα, Chaldaeos autem hebraicarum tenaciores fuisse [92]).

---

obvia est; דְּךְ et דָּךְ non amplius. דִּיכֵי apud Onk. est Gen. 24, 65 et 27, 33. Quod apud eundem est כְּיוֹם דְּנָן Gen. 25, 33 (hodie) explicandum esse videtur: die qui ecce adest, i. e. hoc ipso die.

91) Ion. Gen. 14, 23. Deut. 33, 17. 34, 5. Targ. H. Num. 12, 7. Deut. 32, 35 et saepe.

92) Mansit apud eos potissimum particula יַת, et הֲ interrogativum omnino. Illam Syris inauditam fuisse inde sequitur quod Ephraemus in comm. ad Gen. 1, 1 explicandam sibi eam censuit, quod hic illic ab interprete Syro fuit retenta.

VII. NOMINUM FLEXIO.

Quae hoc loco diversa sunt, pauca fiunt si vocalium de quibus supra dictum est ratio non habetur. Primum est aliquid discriminis in terminatione plurali nominum a verbis לא et לה descendentium ut part. חָזֵי (videns), quae syriace quidem fit per ـَـيْـ, Chald. quidem etiam per ـַיִן et ـָיִן saepe vero etiam חזיין scriptam invenias et contracte חָזָן ita ut masc. forma a foem. non differat, et haec quidem iam in textibus Onkelosi non emendatis obvia, in versione Prophetarum reliquis frequentior est, apud posteriores fere unice adhibetur. Deinde status emph. qui dicitur nominum in ־ַי desinentium Syris quidem est ـُـا ut in iisdem nominibus textus biblicus secundum scriptam lectionem exhibet velut in כשׂדיא; apud Targumistas autem exitus fit in ê, ita ut haec forma cum constructa conveniat כַּשְׂדָאֵי [93]). Statum emph. reliquorum nominum vice versa Syris per ـِـ, Chaldaeis per ־ַיָּא, quod scribitur etiam ־ייא, terminari *Aurivillius*, praetermissis tantum quae modo allata sunt, iam adnotavit, qui cum aptissime etiam locupletiores apud Syros adiectivorum nominum formas, deminutivas iisdem solennes, compositionem frequentiorem, discrimen denique in numeralium scriptione conspicuum commemoraverit, unum modo superest ut addatur, cuius mentio iam ante facta est, diversus

---

93) Sic cum in paraphrasibus semper legatur, Masorethae pluries apud Dan. et Esram eam formam recipi iubent, Dan. 2, 5. 10. sed textus ipse constanter exhibet ־יא ut Esr. 4, 9 (octies) 12. 5, 1. 5. 6, 7. 8. 14. 16. 18. Sic etiam Inscr. palmyr. Pl. XXX, 3 כלביא et חדמריא. Haec forma eandem contractionem apud Chald. subiit quam Part. חָזָן (pro חזין), id quod non aliquoties accidit sed vulgo. Emphaticae denique plurales formae מַלְכֵי in paraphrasibus posterioribus quidem crebescunt, sed apud Onk. et Ion. paucis modo in nominibus ut חיי (vita) חויי et a nominibus in ai desinentibus admitti solent.

nominum verbalium usus in quo hoc maxime notabile est quod Chaldaei formae קְטוֹל sunt amantissimi, a qua Syri abhorrent, formam מִקְטְלָא praeferentes fere omnibus ceteris quae et Chaldaeis plerumque sunt communes.

VIII. VERBORUM DECLINATIO.

Haec id quod primo adspectu apparet in plerisque rebus est aramaica, sed differentia utut exigua aliquibus in formis constans est, in aliis quidem usus est anceps, ita tamen distinctus ut formae ab Syriasmo alienae non ei aliquoties forte aspersae esse sed vere eum tinxisse indicandae sint. Etenim ut etiam hoc loco vocales non spectentur, neque eae formae quibus recentior Chaldaismus discernitur urgeantur: tamen sunt quae ob maiorem frequentiam alterutri idiomati eodem iure vindicantur quo eo quae Hebraicae et Aramaicae linguis communia sed non aeque recepta sunt, illuc ubi et usus insignior et origo facilior erat, ut propria referuntur; plurima vero quae in Chaldaismum ex lingua quidem Hebraica ingruerunt ad omnes eius scriptores aut ad longe plerosque pertinuerunt, ita ut pro notis eiusdem non haberi non possint. Eius generis sunt

1) Forma secundae pers. masc. omnium Praeteritorum saepius desinit in תָּא— quam in תְּ ut apud Syros. In Chaldaismo biblico prior illa forma normam efficit, apud reliquos scriptores optimos quosque usu alteri praevalet, et vel in paraphrasi ad Syriaca omnia abeunte frequens est [94]. Quae scriptio pro solo admi-

94) Hoc cum nondum viderim adnotatum, locis allatis probandum censui. Masorethis ea res adeo certa visa est, ut etiam ubi solum קטלת scriptum reppererint, q'taltha tamen pronuntiarent, itaque in Chald. bibl. quater decies sic scribitur: Dan. 2, 31. 34. 41. 43. 45. 47. 3, 10. 18. 4, 17. 5, 22. 23. 27. 6, 13. 14; forma q'talth modo quater: 2, 23. 4, 19. 32. 5, 22. Apud paraphrastas terminatio תָא— fere sola est ultimo tempore, tamen iam prioribus longe

fugerit; exemplis certe aliquibus probandum erat: verum ne unum quidem prolatum videas. Quod donec fiat de Ionathane dubitare licet, Fürstius certe ne hoc quidem indicavit, utrum Ionathanem tales formas usurpasse velit. Targum Hierosolymitanum eas habere mere fictum est. Etenim quoniam editiones Polyglottae Venetas saepe emendarunt, quamquam consonantes nisi manifesto corruptas reliquerunt intactas: editionem eius Rabbinicam contuli, at ne in ea quidem ullam 3 Fut. personam per Nun scriptam reperire potui [96]. Ut tamen ex aliquo editionum Venetarum angulo quandoque eruatur, nequaquam inde quae norma communi plurimorum paraphrasium usu nititur et a qua unus modo scriptor Syriacis omnibus delectatus deflexisse minima cum miratione deprehenditur, ullo modo infirmatur. Ad quam diluendam quod postea confertur, aliquoties Chaldaice etiam ת pro 3 Fut. m. in Psalmorum paraphrasi, et Syriace נ et י pro 1 Fut. reperiri: horum prius rarissime ibi accidit si plus quam semel, alterum rursus solius codicis Hierosolymitani illius culpa est, utrumque nihil nisi pravam quorundam codicum conditionem probat. Nec magis ad rem facit quod eius usus causam Fürstius cum Aurivillio in eo ponit quod Aramaei literae jod ple-

96) Offendit quidem aliquoties Futurum per Nun scriptum ubi non est ad plures referendum, sed ibi 1 pl. persona pro 1 sing. ut saepe in eo Targum posita est. Gen. 44, 18. Lev. 1, 1 et saepius quod et hebraice Gen. 29, 26 accidit. Maiorem speciem habet quod Gen 3, 24 legitur קדם עד לא נברא עלמא תרין אלפין שנין ברא אוריתא ואתקין גיהינם וגנתא דעדן. Etenim עד לא (antequam) potest non minus cum Futuro coniungi quam cum Praeterito, unde verti possit: antequam crearet (deus) mundum II millibus annorum, creavit legem et paravit infernum et paradisum. Verum uti Ionathan eo loco habet Praeteritum ברא ita et נברא sine dubio est Praet. Niphal, quod eum retinuisse non mirum erit, qui praeter Hiphil (22, 1) et Hithpael (3, 20. Lev. 5, 29) etiam Pyal Hebraicum (Gen. 13, 7) et formas Aramaeis ita inauditas ut שְׁנֵי (duo) 49, 24 usurpat.

rumque vocalis naturam in syllabarum initio induenti solidiorem sonum hoc loco vindicare studuerint, quod sive verum sit sive minus, ipsa usus discrepantia qua Chaldaeis jod retinebatur, Syris Nun potius placebat, minime tollitur.

5) Formae vulgares Infinitivorum praeter primum diversae sunt eo, quod Chaldaice plerumque in ־ָ־ָא, Syriace per ܘ— formantur, et quod apud postremus demum paraphrastas מְ praefigitur quod Syris ab initio fuit familiare. Ceterum Chaldaice multae etiam primi Infinitivi formae leguntur, quae ex syriacis libris proferri non possunt [97]). In his enim modo ܡܩܛܠ et ܡܩܛܠܘ habentur; Chaldaice etiam מִקְטוֹל, מִקְטוֹלָא et קְטוֹל ad formam Hebraicam, cuius exempla iam in primis paraphrasibus occurrunt [98]). Reliquorum Infinitivorum haec est ratio: Purus qui dicitur Chaldaismus Onkelosi et Prophetarum paraphrastae Infinitivo nulli, praeter primum, literam מ praefigit, terminationem ־וּת— quidem in forma constructa adsciscit, sed praeterea ubivis in ־ָ־ָא cadentem facit, cuius in locum etiam apud recentiores, ubi haud raro מ ab initio accedit, non û sed aliquoties אֲקְטוּלֵי succedit, et quae forma apud plures interdum legitur מְקַטְלָן [99]). In verbis ל״א denique iam primus Infinitivus in eo differt quod pro Syriaco ܡܓܠܐ in biblico quidem Chaldaismo scribitur מְגְלֵא cuius formae pronuntiatio per ê in omnibus paraphrasibus exprimitur ubi מגלי per jod scribitur et fere tantum si Infinitivus cum verbo finito coniungitur forma

---

97) Cf. Hoffm. gr. p. 172.

98) Praeter exempla a Winero Gr. p. 99 laudata פְּרוֹק תִתְפְּרַק Jes. 24, 19. לְפָרוּקָא Deut. 34, 3. Ion. מִמְמוֹעַ Gen. 15, 12 id. מִשְׁכּוּב ib. 16, 5 et saepe. לְמִרְדָא Gen. 10, 8.

99) Ex. 13, 21 T. H.: לְמֶהֱוֵן מְהַלְּכִין (ad eundem) sim. 14, 25. Lev. 15, 21. — 2 Par. 11, 4 מִלְּמֵיזָלְן.

תִּתְקַטְלָא similiter ut in תִּתְקַטְלָא adhibita reperitur[100]. Simile discrimen in Imperativis eorundem verborum conspicitur, primum enim Chaldaice etiam Pael et Aphel cum Passivis suis in ־ִי (vel ־ֵי) desinunt ubi Syriace est ־ָא (ܝ̈ܐ) ut in אַסִּי (sana); deinde quod fere inde sequebatur pro Feminino Chaldaice plerumque terminatio ־ָא sumebatur quae Syris ubivis ـــ erat. Denique in participiis passivis forma Syr. ܠ Chaldaice paucis exceptis ־ַל sonabat.

6) In coniugatione Aphel et in Passivis ה Hebraeorum adeo ante praefixas literas in Chaldaismo biblico fere semper in reliquo saepenumero retentum esse, iam supra p. 21 est comprobatum. Aliquoties etiam Hophal et Pyal immixta sunt[101].

7) Coniugatio Schaphel, quae Syris ab omnibus verbis fieri potest, perrara est apud Chaldaeos scriptores, nec primis quidem nisi in certis vocibus usitata.

8) Contra formis קוֹמֵם ,קָוֵּם et אוֹקֵם in Chaldaismo non infrequentibus Syri abstinuerunt.

Denique et hoc adnotari poterit, quod Futurum verbi הוה ubicunque brevior et quod videri possit antiquior eius forma usurpatur, Syrorum scriptoribus optimis vulgo est ܢܶܗܘܐ, Chaldaeis vero plerumque יְהֵי. Quod praeterea Aurivillius addit, Syriacum Participium act. in verbis mediam geminantibus עָאֵל ab עֲלַל non esse Chaldaeis regulare; equidem cum formae עָאֵל et עָיֵל non minus frequentes sint, non affirmaverim[102].

---

100) Winer. l. l. p. 58.

101) In Chald. bibl. semper Hophal est pro Passivo III Coniugationis; caeterum rarum est nec tamen inauditum; apud Ionath. Ex. 15, 17 et Num. 8, 24, in Targ. Chron. I, 1, 44 cf. Beck. ad h. l. — Pyal: Gen. 13, 17 T. H. et in partt. Gen. 37, 3 מְצוּיָּיר; Ex. 15, 17 et Gen. 28, 17 מְכוּוַּן; Ex. 12, 8 מְבוּשָּׁל Ion.

102) Plura quae praeterea ille inter discrimina retulit aut ad solum scribendi morem pertinent ut in verbis לא terminatio ܝ̈ـ

IX. STRUCTURA SERMONIS.

In syntaxeos legibus utrumque idioma maxime convenire iam Aurivillius aliique adnotarunt; singula modo sunt quae licet neutris inaudita in altero tamen aut latius pateant aut longe frequentiore usu distinguantur. Maior vero diversitas circa syntaxin ne inter Hebraismum quidem sequiorem et sermonem Aramaicum intercedit quam quod ea quae ibi exceptionis speciem habent, hic pro norma consideranda sunt. Talia hoc loco sunt;

1) Pronomen possessivum in utroque idiomate quidem fere aeque frequenter nominibus cum Genitivo coniunctis vel solis praepositionibus ante ipsum nomen cui praepositae sunt, suffigitur, ut: אֲבוּהוֹן דִּי בְנֵי עַמּוֹן (pater Ammonitarum) Gen. 19, 38. O. בֵּהּ בְּלֵילְיָא (ea nocte) Dan. 5, 30. עֲלוֹהִי עַל אַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא Esr. 4, 11; apud Chaldaeos tamen certe priores id non saepe nisi ubi de hominibus sermo est vel de urbibus et regionibus quae quasi personae faciem induere possunt, accidit. Apud Syros non solum in nominibus latius patet his usus sed etiam in verbo cum obiecto suo coniungendo vulgaris est, omissa quoque in nomine obiecti nota, ut ܫܕܝܗ̇ ܠܟܣܦܐ (proiecit argentum) Matth. 27, 5, quod raro fit Chaldaice.

2) Praedicati significatio per pronn. perss. ut הוּא et הִיא quae Chaldaice absoluta ponuntur, Syris cum subiecto in unum verbum coalescit, sono ה oppresso et vocali ex pronomine ܗܘ (non ܗܽܘ) in finem nominis recedente. Unde syriace etiam tertiae personae cum Participiis ad actionem circumscribendam connectuntur,

---

== Chald. —, aut non satis constant, at quod pro ܐܬܩܛܠ Ch. dicatur אִתְקְטֵל, cum et apud hos persaepe î reperiatur idque in iisdem verbis velut praeter locos a Winer. in gramm. laudatos מִתְקַבַּל Hos. 1, 10, מִתְכִּיל Jer. 33, 22.

id quod Chaldaice in secundis modo et primis accidit, ubi non dicitur קְטַלְתֵּהּ (interficit), quamquam saepissime קְטַלְנָא (interficio).

3) Fusius dicendi genus in actione et aliquo statu circumscribendis ut et maior particularum quasi coacervatio Chaldaici idiomatis notae esse videntur, ubi non solum praesentia et aoristi per הוה cum Part. (quod Syris plerumque est Imperf. cum Praet. et (Plusqu.) promiscue coniunguntur, sed etiam post aliud temporis exprimendi adminiculum ea locutio adhibetur, velut post אֲתִיד non solus Inf. cum ל reperitur sed etiam tales phrases: עתיד למהוי אמר Gen. 40, 18 T. H. [103]). In particulis maxime Syrorum maior simplicitas notabilis est. Post praepositionem מִן iam apud Onkelosum saepissime ante nomen etiam particula ד inseritur, ut Gen. 43, 11: sumite de optimo מִדְּמְשַׁבַּח (de eo quod optimum est) Num. 24, 9: unus de domo Iacobi חַד מִדְּבֵית י׳ [104]) — ante verborum Infinitivos vero eidem praepositioni insuper ל tantum non ubique subiicitur, ut Gen. 31, 29: cave ne loquaris מִלְּמַלָּלָא; 27, 1: caligaverunt oculi eius ut videre non possent מִלְּמֶחֱזֵי quod Syris usitatum non erat. Praeterea immodica fere apud Chaldaeos scriptores est particularum compositio, ut pro Hebr. לְבִלְתִּי et Syr. ܕܠܐ c. Fut. saepe legitur בְּדִיל דְּלָא לְ: Gen. 3, 11 praecepi tibi ut non comederes בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל; similiter 4, 15: ne interficeret eum בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵיהּ ubi Syrus rursus simpliciter scribit ܢܩܛܠܝܘܗܝ ܕܠܐ. Ita illis pro simplici מִן, קֳבֵל, עַל דְּ,

---

103) Ion., Deut. 32, 29: מָה יְהֵי עָתִיד לְמֶהֱוֵי ubi cum Syro Onk. simpliciter מה יהי habet.

104) Praesertim מדבית ita legitur Ion. Deut. 33, 17. 50, 1. 10; מִדְּאִיתָךְ Num. 22, 30. O. h.: מֵעוֹדָךְ. Aliquoties tamen et Syrus habet ut Hos. 1, 6 ܠܐ ܐܘܣܦ, non habet v. c. Obad. v. 18 ubi pluries apud Chaldaeum est.

בֵּהּ וּמְנָא כְדִי ,עַל דִּבְרַת דִּי ,כָּל — קֳבֵל ,מִן קֳדָם dicitur כְּדִי praecipue in Chaldaismo biblico, sed aliis permultis phrasibus similiter compositis etiam posteriores scriptores delectantur.[105])

4) Eodem pertinuerit, quod Chaldaei activam cum passiva locutione commutare et verbi activi conjunctionem cum objecto uti et nominis recti cum regente consociationem relaxare amant: partim utique quo verborum copia et fucus major orationi compararetur, ut apud Danielem: a me factum est decretum 3, 29; gramen tibi comedetur et ros coeli tibi bibetur 4, 22 (ubi ad regem sermo fit) et apud paraphrastas: nonne tibi auditum est? Gen. 44, 18. T. H., — partim ubi deo actiones humanae tribuendae erant, superstitione ducti ne nominis divini arcta conjunctio cum nominibus vulgaribus majestatem ejus laedat; itaque non solum dicunt: ab eo visum (ante eum revelatum), auditum, decretum est[106]), sed etiam statum constructum antecedentem nomina sacra praepositione aliqua semovent, ut: locus in quo delectatio dei est אתר דרעוא בה מן קדם יי Gen. 28, 17. unde etiam ibidem porta coeli תרע קבל שמיא dicitur[107]). Quamquam etiam tali ratione non inter-

105) Syri particulam כֹּל cum aliis non componunt nisi ad relationes universales efficiendas (pro lat. — cunque), apud Danielem saepissime etiam part. causalibus praefigitur, ut in nostratium alldieweil. Apud paraphrastas me similia legere non memini: modo כָּל — קֳבֵל reperitur significatione paulo alia hac: prorsus ex adverso; coram ipsa re. — Ceterum etiam in aliis linguis postquam particulae ejus diu tritae usu sunt similis etiam praepositionum cumulatio exsistit, ut germanice in media aetate: in ze (=ad); zu ze (Nib. v. 5728 = ad) beneben (v. 8748) et similia dicebantur. — In conjunctionibus ea est Targumistarum coacervatio ut tres et quatuor habeant ubi una sufficiebat velut Deut. 8, 3. מן בגלל לחודעותך ad te docendum); דְּדִיל דְּלָא (ne) Gen. 3, 10.

106) Quae locutiones plerumque ut activae construuntur, velut Deut. 31, 27. גְּלֵי קֳדָמַי יָת.

107) Plura dedit. Win. de Onkeloso p. 44 sq. Addi potest Hos.

cedente, particulae ut supra dictum est cumulantur ut Am. 2, 2. ubi Syrus cum hebr. habet ܡܢ ܐܦܘܗܝ chald. effert מְקָבֵל אַפָּהָא.

5) Itaque cum orationis contextus Chaldaeorum sicum Hebraico conferatur, omnino dissolutior fieri coepisset, sensim etiam arctior enuntiatorum conjunctio quae in libris sacris per Infinitivum praefixa particula tempus aut comparationem indicante effici solebat, Syris vero paene omnino periit, apud Chaldaeos rarior fit. Sic nexus ille solutus est per כַּד sq. Praet.: Gen. 12, 14. 24, 30. 25, 20. 38, 17. 39, 13. 44, 31. Et Syris quidem nullus infinitivus retinetur, nisi qui rectus sit, ita ut tantummodo cum ܠ praefixo legatur[108]. Targumicis vero non hic illic sed promiscue tales Infinitivi cum suis praefixis etiam servantur ut apud Onkel. בְּמֵיתוֹהִי Gen. 25, 62. 33, 18 et idem Inf. c. pronn. 44, 30. 48, 5. 7. — 24, 5. 30, 38; כְּשַׁלְּחוּתֵיהּ (hebr. כְּשַׁלְּחוֹ) Ex. 11, 1; בְּאַפָּקוּתִי (בְּהוֹצִיאִי hebr.) Ex. 17, 32 Syrus: ܟܕ ܐܦܩܬ — עַד־מִפְּקֵיהּ (hebr. צֵאתוֹ) Ex. 34, 34 atque apud Jonathanem: בְּמֶחֱזוֹהִי (hebr. בִּרְאֹתוֹ) Jes. 29, 23; בְּאִיתָיוּתִי Ez. 32, 10. Etiam negativum Infinitivum Syri non admisisse videntur, ubi enim hebraice לְבִלְתִּי קְטוֹל et chaldaice בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל legitur, ibi Syrus ܕܠܐ cum simplici Futuro quale orationis serie postulatur, substituit: Gen. 38, 9 בְּדִיל דְּלָא לְקַיָּמָא ubi Syr. modo ܕܠܐ ܢܩܝܡ; similiter Ex. 8, 29. 9, 17. Ez. 23, 27. 30. 24, 8. Ita et ubi מִן cum Infinitivo conjungendum erat — Infinitivus conjunctivus vero aramaice est. לְמִקְטַל — Syri plerumque aut illa particula abstinebant[109], cum

4, 1. Etiam in Patriarcharum actionibus referendis dictio passiva dignior visa est, ut ubi de miraculis sermo est, דְּאִשְׁתְּעֲבִידוּ לַאֲבוּנַן quae patrata sunt patri isti Gen. 44, 18. T. H.

108) Hoffm. l. l. p. 342.

109) Solum ܠ Syrus habet Gen. 44, 7. 17. pro ch. חַס מִלְּמֶעְבַּד

Chaldaei ea conjunctione מִקְמֵיל admodum delectarentur, aut ד interponebant [110].

6) Futuri usus post verba quae *velle* aut *posse* significant, alienus ab idiomate Chaldaico, Syris vulgaris est; uti quod legitur chald. Deut. 10, 10 לָא אָבָא יְיָ לְחַבָּלוּתָךְ apud Syrum est ܠܐ ܨܒܐ ܕܢܚܒܠܟ. Talia sunt praeter ܪܘܐ: ܒܥܐ, ܗܘܐ, ܫܠܛ, ܐܬܡܨܝ, ܡܨܐ, et similia quibus Futurum et praeposito, et omisso eo, syriace subjungitur, chaldaice Infinitivus atque in novissimis demum paraphrasibus et in Gemara Participium [111]) aut ipsum Futurum additur.

7) In chaldaismo biblico pro formis יֶהֱוֵה et יֶהֶוֹן, יֶהֶוְיָן quae non reperiuntur, cum indicativi tum jussivi loco semper leguntur לֶהֱוֵה, et לֶהֱוֹן, לֶהֶוְיָן, quo additamento etiam cetera verba in talmudicis libris saepe (in tertiis tantum personis an et praeter has?) utuntur. Quas formas sive cum Buxtorfio, Guarino aliisque ad Infinitivum revocaveris, ita ut in longioribus formis pronomina contracta lateant, sive cum de Dieuo et qui nostro tempore accuratissime de iis disputavit *Beerio* [112]) pro Futuris singulariter quidem sed ad Syriacum morem praeformatis habeas, sive cum *C. B. Michaeli* conjunctionem לְ in illis cum Futuro coaluisse et Subjunctivum more Arabum significasse — quod Dan. 2, 43.

(absit) Ex. 36, 6. מִלְּאִיתֵיא; Ex. 35, 30. דחילו מלאתקרבא (timuerunt accedere); alia ratione vitavit ib. v. 33. et Jes. 23, 1. מִלְמֵיתֵי; 24, 10. מִלְמֵיעַל.

110) Ut Prov. 17, 10. ubi etiam chald. paraphrasis idem inseruit, stricte plerumque Syrum sequens. Alia exempla apud Hoffm. p. 343.

111) Solum participium post עתיד legitur v. c. Num. 24, 22. T. H. post מקברין (studuerunt) cum part. 1. Gen. 13, 7. Jon. — Solum verbum finitum est v. c. Avoda sara ed. Edzardi p. 10: ומי מצית אמכת חרי (et numquid potes ita dicere).

112) Inscript. et pap. Sem. in Aegypto repertae p. 18—21.

4, 22 indicativus postulatur, penes scriptorem minime strenuum et constantem excipi potuerit, in reliquis locis Arabs re vera ل habet ut ليكن مغروقا 3, 18 cf. 6, 2. 26. — eas formas ex Syrorum libris nemo facile protulerit; in Chaldaismo genuino quidem solum verbum הוה adscivit, sed aliquoties etiam praeter Dan. et Esram adhibitas videas. Quod quidem in monumenti Carpentoractensis ultima linea Lancio teste legitur להוי, id a laudatissimo earum rerum indagatore *Gesenio*, qui הוי aut תהוי suadet, non agnoscitur. Praeterea in Targ. Hieros. Ex. 10, 28. habetur עֲבַר הוּא קְרִיבָה לְמֵמוֹת וְלָא לְהוֹי שָׁמַע לְמַלְכָּה, ubi et pro Infinitivo haberi potuerit, et in paraphrasi Jonathanea dicta Ex. 22, 24: si mutuum datis, ne imponatis illi ut sint contra eum testes: לָא תְשַׁוּוֹן עֲלוֹי דְּלֶהֱוֵי עֲלוֹי סָהֲדִין. Saepius uti dictum est demum in Talmude legitur.

8) Vocum collocatio Chaldaeis minus ab Hebraica discedit quam apud Syros, nisi quod illis verbum ultimo loco ponere acceptum est, ut Gen. 9, 20: et coepit Noachus vir pius esse וְשָׁרִי נֹחַ גְּבַר צַדִּיקָא לְמֶהֱוֵי T. H. Similiter Ex. 24, 23. Jon.; Dan. 6, 20. 7, 28. — Ceterum liberior illa verborum collocatio qua Syri Adjectiva et pronomina, etiamsi non praedicatorum vice funguntur, Substantivis praeponunt, praecipue vero voces grammatice conjunctas interpositis una aut pluribus aliis vocibus minoribus loco separare amant, v. c. ܟܢܐ ܟܠܢ ܒܢܝ ܓܒܪܐ ܚܕ Gen. 42, 11; non item Chaldaeis recepta fuit, nimirum quia hi Hebraeorum, illi potius Graecorum usu ac ratione in sermonis conformatione tenebantur.

Haec habui quae de discrimine inter Chaldaicum sermonem et Syriacum dicerem. Multa quidem quae huc relata sunt sola usus frequentia diversa sunt, ita ut quod in altero vulgatum fuerit, in altero rarum dicendum sit, sed major discrepantia ne inter eas quidem dictiones saepe intercedit, quae strictius diversae dialecti appellari possunt ut inter Hebraicam et Syriacam. Hoc tamen primum undique apparet, Chaldaicam dictionem ne primorum paraphrastarum quidem cum Syriaca prorsus unam eandemque esse, quamobrem eas dixerim unam quidem efficere dialectum Aramaicam, duas vero idiomatis species, sonorum pronuntiatione, formarum soliditate et copia, et orationis conformatione — certe quae nostra est earum notitia — non parum diversas, et ita quidem ut Syriaca praestet fortibus sonis, facultate et ubertate in verbis et nominibus cum substantivis tum adjectivis derivandis, dicendi simplicitate et sermonis contexendi libertate, maiore denique ubivis constantia. Chaldaica vero discedat sonorum mollium et lenium studio, conjuncto cum syllabarum dissolutione, unde cum syllabae apertae finales tam acutae mediae, aliae per nasalem sonum aliae per stridentem clauduntur; deinde quod formae fere nullae locupletes et efficaces ei sunt nisi in partibus orationis inferioribus: in pronominibus particulisque ac in verborum Infinitivis, quorum latior usus quoque remansit; denique quod major est synonymorum coacervatio et apud recentiores sonorum finalium oppressio dicendique omnis negligentia. Postremum fere ubique accidere solet quando lingua quaedam tritior usu facta est; quod secundo loco positum est e sola vetustioris cuiusdam usus conservatione non satis explicatur, sed loci quoque diversitatem in caussa fuisse ut cogitemus requirere videtur; quod ab initio dictum est cum commune plerumque chaldaicae dictioni sit cum Zabiorum dialecto, ad pravius quoddam loquendi genus vulgare, ex parte fortasse etiam

ad hominum provinciae cuiusdam naturalem habitum et corporis affectionem pertinuisse crediderim. Pleraque eiusmodi pronuntiationis notae etiam in sequiore Hebraismo apparent, unde et in Chaldaismo ad Judaeorum indolem popularem revocare licet.

Cum Hebraica vero lingua Chaldaicae ea ratio intercedit, uti a sonorum consideratione inde usque ad orationis contextum perpensum arbitramur esse demonstratum, ut non recte dicatur, ei adspersa aut immixta inde esse nonnulla. Sed permistio ea est tanta, ut apud paraphrastas in dicendo purissimos quosque certae formae prorsus hebraicae maxime constanter occurrant, apud paraphrastas recentiores vero et in Chaldaismo biblico, ergo apud plerosque chaldaicos scriptores perfecta fere temperatio formarum Aramaicarum et Hebraicarum conspicua sit; uno excepto paraphrasta Proverbiorum, qui cum verba fere singula sua a Syro interprete petiisse haud iniuste arguatur, Chaldaismum omnino non sistit.

Quae cum ita sint, in ipso illo Hebraico sermonis colore maxima idiomatis Chaldaici proprietas ponenda est, principale vero discrimen a Syriaco idiomate inde emanare videtur, quod Chaldaica quidem dictio in priscipre Aramaismo quasi obriguit, et rabbinicae magis magisque vicina reddita est, donec in ea interiret, Syriaca vero partim politioris graecae linguae exemplo partim vi novarum cogitationum, post religionem Christianam receptam illatarum, amplius exculta novum et ipsa vigorem adscivit.

Lipsiae, typis Guil. Vogelii, filii.